

ਵੰਗਾਰ

ਅਪ੍ਰੈਲ, 1985

April, 1985

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ: ਇਪਾਨਾ (ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਇਨ ਨਾਰਥ ਅਮਰੀਕਾ)

ਇਹ ਪੀ ਡੀ ਐਫ ਫਾਈਲ ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਹੁੰਦਲ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ
ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ।

ਸ਼੍ਰੋਤ: ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚੋਂ।

Vol. 7 No. 1
ਅਪ੍ਰੈਲ 1985

ਵੰਗਾਰ

ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਇਨ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰੀਕਾ (ਇਪਾਨਾ)
ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਖ ਨਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ
ਭਾਰਤ ਵਿਚ 1984
ਭੂਪਾਲ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ
ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਓ
ਬੰਬੇ ਪੋਲਿਸ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਜਿੱਤ
ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਘੋਲ
“ਦੋਸ਼ੀ ਕੌਣ ਹਨ” ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ
ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ
ਕੈਲਗਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ
ਐਲ ਸਾਲਵੇਡੋਰ
ਇਰੀਟਰੀਆ
ਯਹੂਦੀਆਂ ਤੇ ਨਸਲੀ ਹਮਲੇ

IPANA
BOX 69646
Station “K”
VANCOUVER, B.C., CANADA V5K 4W7

ਇਸ ਅੰਕ ਨਾਲ ਵੰਗਾਰ ਇਕ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਵੰਗਾਰ ਦੇ ਪਾਠਕ ਅਤੇ ਦੋਸਤ ਪਰਚੇ ਦੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਨਗੇ।
ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਾਂਗੇ।

ਅਸੀਂ ਵੰਗਾਰ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਐਡਰੈਸਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਐਡਰੈਸ ਬਦਲ ਚੁਕੇ ਹੋ ਜਾਂ ਬਦਲਣ ਹੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਦਾ ਨਵਾਂ ਐਡਰੈਸ, ਪੋਸਟਲ ਕੋਡ ਅਤੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਪੰਨਵਾਦੀ ਬਨਾਉਣਾ।

ਅਸੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਇਨ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰੀਕਾ (ਇਪਾਨਾ) ਵੱਲੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਸ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਇਕ ਦਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਜ਼ਰਾਮੇਰਟ ਸਿੱਖ ਵਿਰੁਧ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵਾਪਿਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

V5K 4W7

25 ਡਾਲਰ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਮੰਗ

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੁਖਦਾਇਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਤੇ ਗਹਿਰੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ, ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਅੱਜ ਭੀ ਮਿਲਟਰੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਿਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਸਬੰਧੀ ਜੁਡਿਸ਼ੀਅਲ ਇਨਕੁਆਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਜਿਹੀ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੇ ਅੱਜ ਭੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਲਈ ਖਾਸ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਕੁਛ ਮਾੜੇ ਮੋਟੇ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਹਨ ਪਰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਜੁਡਿਸ਼ੀਅਲ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਇਨਕੁਆਰੀ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਮਸਲੇ ਜਾਗ ਪੈਣਗੇ ਅਤੇ ਇਨਕੁਆਰੀ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਆਪਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਮੌਤ ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਸਹਿਣੀ ਪਈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਟ ਮਾਰ ਸਹਾਰਨੀ ਪਈ ਜਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀਆਂ “ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖ” ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਭੁਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਤੇ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਰੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਪਸੰਦ ਲੋਕ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਇਨਸਾਫ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ :

1. ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਉਚ-ਦਰਜੇ ਦੀ ਜੁਡਿਸ਼ੀਅਲ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ।
2. ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਇਕਦਮ ਮਿਲਟਰੀ ਹਟਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਿਵਲੀਅਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇ।
3. ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕਚਿਹਰੀਆਂ ਉਠਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ “ਗੜਬੜ ਵਾਲਾ ਇਲਾਕਾ ਐਕਟ” ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕ ਇਕਦਮ ਬਹਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।
4. ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕਦਮ ਰਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
5. ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਫੌਰੀ ਕਦਮ ਉਠਾਵੇ।
6. ਕਿ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਟਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕੀਏ।

ਨਿਊਜ਼ ਫਲੈਸ਼

ਵੰਗਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਛ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਸਬੰਧੀ ਅਦਾਲਤੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਲੱਗੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਭੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਸੰਗੀਨ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਭੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਐਲਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ। ਫਿਰ ਭੀ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਐਲਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀ-ਆਇਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਜਮਹੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਜਿੱਤ ਹੈ।

1984 ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਰੂ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਭਰਿਆ ਵਰ੍ਹਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭੂਪਾਲ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹਾਦਸਾ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾਰੂ ਇਡਸਟਰੀਅਲ ਹਾਦਸਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਤੇ ਅਸਰ ਪਿਆ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ — ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਸਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮਿਲਟਰੀ ਹਮਲਾ, ਅਤੇ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਬੇਕਸੂਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ, ਕਿਸੇ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵੱਧ ਮਾਰੂ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਇਕ ਰਹੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਕੀਮਤ ਚੁਕਾਉਣੀ ਪਈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਪੁਤਰ ਰਾਜੀਵ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਬੈਠਾ। ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਰਾਜੀਵ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ ਸਿਆਸੀ ਸਰਮਾਇਆ ਮਿਲ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕੋਈ ਇੱਕਾ ਦੁੱਖਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਭੂਪਾਲ ਦਾ ਹਾਦਸਾ ਕੋਈ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦਲਾਲ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹ ਸਰਮਾਏ ਅਤੇ ਇਕ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਰਹੇ ਅਮਰੀਕਨ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਂਝਾ ਭਿਆਨੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੱਥਰ ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਦਾ ਸਿਟਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਕੜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਤਿੰਨ ਮੁਖ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਸਿਟਾ ਹਨ। ਉਹ ਤਿੰਨ ਤੱਤ ਹਨ:— ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ, ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਤਾਕਤ ਦਾ ਆਪਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀਕਰਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਘਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ, ਅਤੇ ਇਲਾਕਾਈ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤਾਂ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਫੜਨਾ।

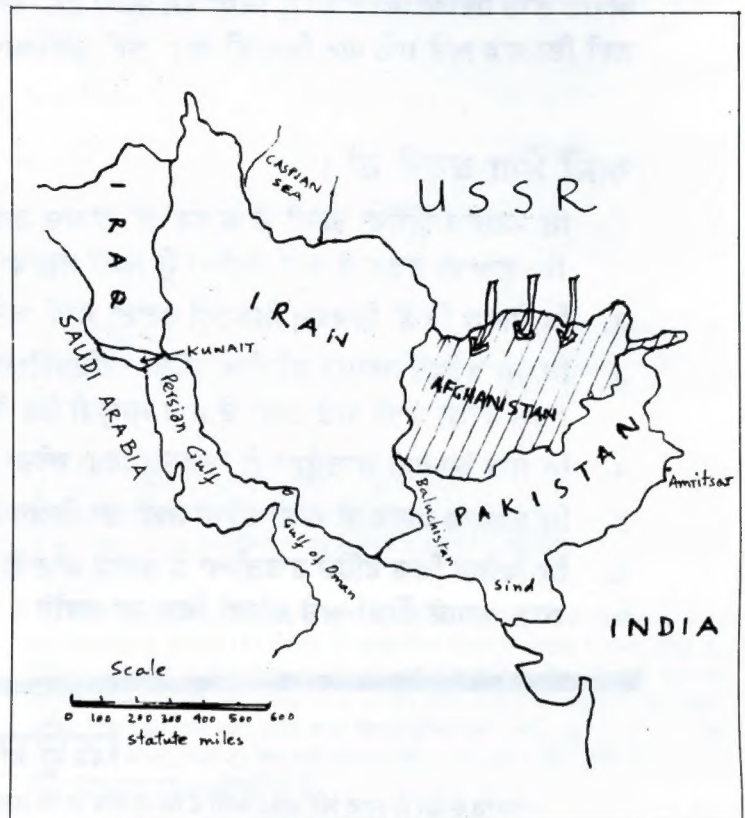
ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੱਤਾਵਾਦ (Authoritarianism), ਤਾਕਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀਕਰਣ ਅਤੇ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਇਕ-ਬੰਸੀ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਰਧ-ਜਗੀਰੂ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਕਿ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਛੱਡਕੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਰਾਜ ਨਹਿਰੂ-ਗਾਂਧੀ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ 1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਆਈ ਉਸਨੇ ਨਿਯਮਬੱਧ ਤੌਰ ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਉਸਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰਤ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਚੋਲੰਜ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਰਜੇ ਉਸ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਆਪਦੇ ਅਤੇ ਆਪਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੁਆਲੇ ਇਕ ਰਹਸਪੂਰਣ ਵਾਤਾਵਰਣ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਅਥਾਹ ਚਲਾਕੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਢੰਗ, ਅਤੇ ਕਠੌਰਤਾ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਲਈ ਉਸਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਗੀਰੂ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜੇ ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਜਾ ਨੂੰ “ਦਰਸ਼ਣ” ਦੇਣੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣਾ। ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਾਡਰਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ।

ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਆਪਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀਕਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਬੜੇ ਹੀ ਚਲਾਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਨਾਹਰੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਛੇ ਲੱਗਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਹਰਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ, ਆਪਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਭਚਿੰਤਕ ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੇ ਰਾਖਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। 1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਨਾਹਰਾ ਸੀ “ਗਰੀਬੀ ਹਟਾਓ”, 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ “20 ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ” ਅਤੇ 1980 ਵਿਚ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਚੁਆਬ ਵਿਚ “ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ” (Government that works)। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੱਲਦੇ ਅਤੇ ਜਿਉਂ ਹੀ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝਣ ਲੱਗਦੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੱਥ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

1982-83 ਵਿਚ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਡੂੰਘੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਇਲਾਕਾਈ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਹੱਕ ਮੰਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਐਨ ਟੀ ਰਾਮਾ ਰਾਓ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਲਾਕਾਈ ਪਾਰਟੀ ਤੇਲਗੂ ਦੇਸ਼ਮ ਤੋਂ ਭੁਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਖਾਣੀ ਪਈ। ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਭੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਭੁਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਹੋਈ। ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ, ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਸਲਾ ਬਣਾਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਫਾਰੂਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਦੀ ਨੇਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੇ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਜਿੱਤ ਲਈ। ਇਹ ਤਾਕਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੱਤਾਵਾਦ ਖਿਲਾਫ ਪੰਜਾਬ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ, ਤਰੀਪੁਰਾ, ਉਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਸੂਬਿਆਂ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਅਤੇ ਕੇਰਲਾ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲੀਆਂ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ-ਬੰਸੀ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਤੇ ਤੁਲੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਤੌਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਲਈ ਚੱਲ ਰਹੇ ਘੱਲ ਵਿਚ ਠੀਕ ਜਗਹ ਰੱਖਕੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਤੀਸਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਾਫੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਰੂਸ ਦੇ ਹਿੱਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਰਤ ਤੇ ਭੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ 1980 ਵਿਚ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਮੁੜ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਰੂਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੂਸ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਫਰੰਟੀਅਰ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਵਾਧਾਦਾਰ ਦੋਸਤ ਭਾਰਤ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਬਾਲੂਚਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦੀ ਇਕ ਤਿੰਨ ਸੌ ਮੀਲ ਲੰਬੀ ਕੋਰੀਡੋਰ ਰੂਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦ-ਮਹਾਂ ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਤੇਲ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ Persian-Gulf ਤੱਕ ਰਾਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਸਥਿਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ, ਬਲੂਚੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆ-ਉਲ-ਹੱਕ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਭੜਕਾਕੇ ਇਸਦੇ ਟੋਟੇ 2 ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਜੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਵੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ) ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਚਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਜ਼ੋਰਾਂ ਸ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਧੀ ਕਰਨ ਦੀ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਸਥਿਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਸਥਿਰਤਾ ਫੈਲਾਕੇ ਅਤੇ ਜੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਬਾਰਡਰ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਰੂਸੀ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਫੇਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦੇਖਦਿਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚੋਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪੱਛਮੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਖਿਲਾਫ ਜੰਗ ਵਰਗਾ ਰਵਈਆ ਰੂਸੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ — ਸਿਆਸੀ ਚਾਲਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਦੁਖਦਾਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਨਾਂ ਭੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੀ ਕੋਟੜ ਸਿਆਸੀ ਮੱਕਾਪੁਸਤੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹਨ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ 1980 ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ (ਇ.) ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਹਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਈ ਲੰਮੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਮਸਲਿਆਂ ਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੰਡ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਮਸਲਾ, ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਅਕਾਲੀ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਮੀਰ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੁਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਖਾਈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੱਕ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਚਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ “ਧਰਮ ਯੁਧ” ਦਾ ਨਾਉਂ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਅਰਧ-ਜਗੀਰੂ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ 1982-83 ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਵਲੋਂ ਝੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਨੇ ਭੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਲੜਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਧੱਕਿਆ। ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਚੌਧਰ ਵਿਰੁਧ ਘੱਲ ਬਣਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਲੜਾਈ ਵੱਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਿੱਠਾਵਾਲੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਝੁੱਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਭਾਰਿਆ, ਨੇ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਐਨੀ ਤਾਕਤ ਫੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿੰਨੀ ਉਹ ਫੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਆਪਣੇ ਜਨੂੰਨੀ ਪਰਚਾਰ ਸਦਕਾ ਆਪ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੀਡਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਨੂੰਨਵਾਦ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮੂਲਵਾਦ (Fundamentalism) ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਪੀਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ 2 ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿਆਸੀ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਦਹਿਸ਼ਤ ਇਕੋ ਇਕ ਹੱਲ ਦਿਸਣ ਲੱਗਿਆ। ਸ਼ਿੱਠਾਵਾਲੇ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਹ ਠਾਣ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ। ਜਦੋਂ ਭੀ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਹੱਲ ਸੰਭਵ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀ ਸੰਭਵਤਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾਅ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਜਨੂੰਨੀ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਜਬਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਾ ਉਠਾਇਆ। ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ, ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆ ਜਾਂਦੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 1947 ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ ਵੱਲ ਨੂੰ ਧੱਕਦੇ। ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਇਸ ਸਭ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ। ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਹਿੰਟ ਮਾਰੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ, ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਇਕ “ਝੁੱਟ ਪਾਉ” ਮੰਗ ਦਰਸਾ ਕੇ ਹਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਤੇ “ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ” ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰੇ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਸੀ ਮਕਸਦ “ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲੂ-ਸਟਾਰ” ਦਾ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੱਕ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਕੀਮ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ। ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਦਰਾ ਸਰਕਾਰ ਉਭਾਰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਭੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ ਮੱਦਦ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਇਕ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਉਠਾ ਬੈਠੀ ਜਿਸਦਾ ਸਿੱਟਾ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਬਤ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਥੇ ਸੈਂਕੜੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਗੁੱਸਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਉਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਦਰਾਗਾਂਧੀ ਨੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਭੁਗਤਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਿਲਟਰੀ ਐਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਖੁਲੇਆਮ ਵਾਸੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫਾਰੂਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਆਂਧਰਾ

ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਚੈਪਟਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ — ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਗੁੰਡਾ ਅਨਸਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਲੁੱਟੀਆਂ। ਪੁਲਸ ਚੁਪਚਾਪ ਖੜ੍ਹੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਲੁਟਮਾਰ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਦੇਖਕੇ ਮੂੰਹ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਲੈਂਦੀ। ਦੋ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ ਅਤੇ ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ ਨੇ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਪੜਤਾਲੀਆ ਟੀਮ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਛਾਪੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਬੂਤ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਖਿਲਾਫ ਹਮਲੇ ਕਾਂਗਰਸ (ਆਈ) ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਧਾਰਣ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਹੱਸਲੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੀਵ ਦਾ ਸਿਤਾਰਾ ਇਸ ਸੁਆਹ ਤੋਂ ਉਠਿਆ ਹੈ।

ਵਿਚ ਭੀ ਉਸਨੇ ਐਨ ਟੀ ਰਾਮਾ ਰਾਓ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਉਹੀ ਚਾਲ ਚੱਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਇਥੇ ਉਸ ਚਾਲ ਨੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕੀਤਾ — ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਖਿੰਡੀ ਪੁੰਡੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਿਰ ਆਂਧਰਾ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਰੋਧੀ ਕਦਮਾਂ ਵਿਰੁਧ ਇਕਮੁੱਠ ਹੋ ਗਈ। ਐਨ ਟੀ ਰਾਮਾ ਰਾਓ ਨੇ ਅਸ਼ੋਕਲੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਕਤਲ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਜਕੜ੍ਹ ਕੀਤੀ ਐਨੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚਜੋ, ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜੀਵ ਨੂੰ “ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਫੈਦ” ਬਨਣ ਦਾ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬਣਕੇ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਦਿਤਾ।

“ਭਾਰੀ ਜਿੱਤ”

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਜਿੱਤ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿ ਲੋਕ ਭਾਵੁਕ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਮਰਨ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ ਪਰੰਤੂ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ “ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ” ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਕੁਝ ਠੀਕ ਲਗਣ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਜੋਰ ਫੜ੍ਹ ਗਈ। ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਣ ਹੈ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕੋਲ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਬਿਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਭੀ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ — ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁਧ ਜੰਗ ਜਿਹਾ ਮਹੱਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿੰਦਗੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਵਿਰੁਧ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੜ੍ਹੇਦਾ, ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ, ਮੋਰਨ, ਭਿਵਾਂਡੀ, ਹੋਦਰਾਬਾਦ, ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਰੁਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ “ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲੂ-ਸਟਾਰ” ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਹੇਠ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ (CPI) ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ (ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ) ਨੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ “ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ” ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤ੍ਥਾ ਕੀਤੀ।

ਜਦੋਂ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਵਨਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ “ਕੌਮੀ ਸੰਕਟ ਦੀ ਇਸ ਘੜੀ ਵਿਚ” ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਸੀ ਪੀ ਐਮ ਨੇ ਆਪਣਾ ਝੰਡਾ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪੋਲਿਟ ਬਿਊਰੋ ਮੈਂਬਰ ਰਾਨਾਡੀਵ (Ranadive) ਨੇ ਭਿਆਨ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕੁਲਬੰਸੀ (Dynastic) ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਤੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਡਰ ਨੂੰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਦੀਵਾਲੀਆਪਨ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਏ ਆਂ ਇਹ ਕੋਈ ਹੋਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਮਿਲੀ।

ਭਾਰਤ ਦੀ “ਜਮਹੂਰੀ” ਕਾਰਜ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਖਾਸ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਭੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ — ਰਾਜਸੰਤਾ ਤੇ ਕਾਬਜ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਟੇਟ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਜਸੰਤਾ ਤੇ ਕਾਬਜ ਪਾਰਟੀ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦੀ ਖੁਲੇਆਮ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। 1983 ਵਿਚ ਸੰਚਾਰ ਵਿਭਾਗ

(Ministry of Communication and Broadcasting) ਨੂੰ 135 ਨਵੇਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਗਾਉਣ ਲਈ 60 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਸਟੇਸ਼ਨ 1984 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੱਕ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿ ਰਾਜੀਵ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਾਰਟੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਸੋਂ ਦੇ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣ।

ਜਦੋਂ ਰਾਜਸੱਤਾ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਪਾਰਟੀ, ਜਿਸਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਹੇਠ ਅਥਾਹ ਪੈਸਾ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਮਹੂਰੀ “ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਹੋਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹੋਰਾਨੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਨਾ ਜਿੱਤੇ। 1977 ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ “ਅੰਮਰਜੋਤੀ” ਵਿਰੁਧ ਆਪਦਾ ਗੁੱਸਾ ਜਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਰੁਧ ਵੋਟਾਂ ਪਾਈਆਂ ਅਤੇ 1980 ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਨਫਰਤ ਜਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਿਰੁਧ ਵੋਟਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ 1984 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸੁਆਲ ਹੈ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ (ਇ.) ਦੀ ਜਿੱਤ ਐਨੀ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਇਸਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਬਦਲ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਭੀ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਮਹੂਰੀ ਤੌਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਕੁਚਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ (ਇ.) ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਵੋਟਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਆਂਧਰਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਸਿੱਕਮ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ (ਇ.) ਨੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਤਕਰੀਬਨ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਜਿੱਤੀ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ

ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗਾਂਧੀ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਭਾਰਤ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ “ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ” ਦੇ ਧੋਖੇ ਭਰੇ ਨਾਹਰੇ ਨਾਲ ਵਰਗਾਲਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਆਂਧਰਾ, ਸਿੱਕਮ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ।

ਪਾਰਲੀਮੈਨੀ ਚੋਣਾਂ ਹਰ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਰੋਧਤਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਜਮਾਤੀ ਬਣਤਰ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। 1984 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਬੁਰਜੂਆ, ਜਮੀਨਦਾਰੀ, ਅਤੇ ਜਗੀਰੂ ਹਿਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਦਰੂਨੀ-ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਜਾਹਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਦਾਖਲੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਝਲਕੀਆਂ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਵੇਂ ਸਿਆਸਦਾਨਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਵੇ।

ਦਸੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਹਾਰ ਮਿਲਣ ਕਾਰਣ ਇਕ ਖਿਲਾਅ (Vacuum) ਜਿਹਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਖਿਲਾਅ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਏਕਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣੀ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਹਾਜਰਾਂ ਤੇ ਜਮਾਤੀ ਘੋਲ ਅਤੇ ਲੋਕ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਣੀਆਂ ਕੋਈ ਹੋਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਹ ਹੀ ਪੁਕਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ 1984 ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਦੇਣ ਹੋਵੇਗੀ।

ਆਓ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਇਕ-ਮੁਠ ਹੋਈਏ

24 ਮਾਰਚ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਜੋਹਨ ਔਲੀਵਰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਇਕ ਪਬਲਿਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸਦਾ ਮਕਸਦ ਕਨੇਡੀਅਨ ਮੀਡੀਏ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਧਮਕਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਜਾਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਮੀਟਿੰਗ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਧੜੇ ਵੱਲੋਂ 24 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀਆਂ ਦਸ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸਬੰਧੀ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਪਬਲਿਕ ਮੀਟਿੰਗ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰਦਿਆਲ ਬੰਸ ਦੇ ਟੋਲੇ ਨੇ ਰਲਕੇ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਦੇ ਜੁਆਬ ਵਿਚ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਸਮਝ 500 ਬੰਦੇ ਭੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ।

ਮੀਟਿੰਗ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤਾਕੀਦਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ਤੇ ਦੇਖਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ। ਬਾਹਰਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਗਮ ਪਹੁੰਚਾਏ ਗਏ ਕਿ ਉਹ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ। ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ 450 ਬੰਦੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ।

25 ਮਾਰਚ ਦੇ “ਸਨ” ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਬਾਰੇ ਛਪੀ ਖਬਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ — ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਹੋਈ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਜਿਸਦਾ ਮਕਸਦ ਲੋਕਲ ਸਿੱਖ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸਦਭਾਵਨਾ, ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਇਕ ਗਾਲੀਗਲੋਚ ਅਤੇ ਚਿਕੜੂ ਸਿਟਣ ਵਾਲੀ ਵਾਰਦਾਤ ਬਣਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ.....”

ਮੀਟਿੰਗ ਬਾਰੇ ਮਿਲੀਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ, ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਿਹਾ।

ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਤੇ ਜੋ 24 ਫਰਵਰੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਦਸ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਭੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਦਾਗ ਲੱਗਿਆ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਧੱਟਾ

ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਅਮਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਏ।

24 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਸੀ ਉਸਦਾ ਮਕਸਦ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀਆਂ ਦਸ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਪਾਨਾ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਭ, ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਦਭਾਵਨਾ ਮੰਚ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਵੱਲੋਂ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅਤੇ ਵਲੰਟੀਅਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 12 ਵੱਜ ਕੇ 45 ਮਿੰਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ 150 ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਹਮੇਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਹੀ “ਈਸਟ ਇੰਡੀਅਨ ਡੀਫੈਂਸ ਕਮੇਟੀ” ਵਾਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਤੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣੂ ਹੈ, ਵੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 2X2 ਦੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਉਪਰ Placards ਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜੇ ਰੋਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਅਤੇ “ਡੀਫੈਂਸ ਕਮੇਟੀ” ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਹਿਮਾਨ ਬੁਲਾਰਿਆਂ — ਆਰਟ ਕਿਊਬੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ — ਬੀ. ਸੀ. ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਲੇਬਰ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਐਲਡਰਮੈਨ ਹੈਰੀ ਰਿਕਨ ਅਤੇ ਐਲਡਰਮੈਨ ਬਿੱਲ ਯੀ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ। ਹਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਧੁੜੂ (Bullhorn) ਫੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਹਿਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੀਟਿੰਗ ਉਪਰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਨ।

ਮੀਟਿੰਗ ਤੇ ਲੜਾਈ ਦਾ ਰੁਕ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਕੈਂਸਲ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਮੀਟਿੰਗ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕੁਝ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲੀਡਰ ਇਹ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਗੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਸੱਜਣ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਦਰਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੀਟਿੰਗ ਭੰਗ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਕੇ ਹੀ ਹਰ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਕੇ ਹੀ ਹਰ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਿਖਤ ਜਾਂ ਬਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਜਚੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਧਮਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲੀਡਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ 24 ਫਰਵਰੀ ਵਾਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਫ 25-30 ਬੰਦੇ ਹੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਜੇ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਸਖਸ਼ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਮੀਟਿੰਗ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਜੇ 900 ਸੀਟਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਿਰਫ 30 ਵਿਅਕਤੀ ਪਹੁੰਚਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਮੱਦਦ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਮਯਾਬ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀਆਂ ਦਸ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਕਈ ਹਮਲੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਰੇਡੀਓ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਡਰਾਇਆ ਧਮਕਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਯੋਗ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਲੇਖਕ ਗੁਰਚਰਨ ਰਾਮਪੁਰੀ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੀਰਕ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦਰਪਣ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਉਘੇ ਵਕੀਲ ਉੱਜਲ ਦੁਸਾਂਝ ਤੇ ਮਾਰੂ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਆਮ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਸਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਸਬੰਧੀ ਲਿਖਤਾਂ ਕਾਰਣ ਹੋਇਆ, 24 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਦਸ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਬਾਰੇ ਮੀਟਿੰਗ ਭੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ “ਕੈਨੇਡਾ ਦਰਪਣ” ਅਖਬਾਰ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਟੋਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸਿੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ। 24 ਫਰਵਰੀ ਵਾਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਡਮਰੀ ਨੂੰ ਨਿਊਵੈਸਟਮਿਨਸਟਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕੁਟਿਆ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਉਸਦੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਇਥਾਨਾ ਵਿਚ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਇਦਰਾ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਦੀ ਸਭਨੂੰ ਇਕਮੁੱਠ ਹੋਕੇ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਭੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ ਅਨਸਰ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਰਕਤਾਂ ਕਾਰਣ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਇਕ

ਸਾਂਝੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਨਾ ਉਸਰਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਰਕਤਾਂ ਹਨ। ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਕੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਮਹੂਰੀ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਉਸਾਰਦੇ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਬਰ ਘਿਨਾਉਣੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਲਈ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਜ਼ਹਿਰ ਸਿੱਖ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਫੈਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਫਿਰਕੂ ਅੱਗ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ ਫੁੱਟ ਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਰੂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਗੁੱਸਾ ਭਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਬੜੇ ਤੇਜ਼ (Strong) ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਹੱਕ ਹੈ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੈਰ-ਜਮਹੂਰੀ ਹਰਕਤ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੋੜਨ ਨਾਲ ਜਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਧਮਕਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਸਲਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤੱਕ ਮਿਲਟਰੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਜਬਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਇਸ ਜਬਰ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰੀਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਮਹੂਰੀ ਹੱਕ ਇਕਦਮ ਬਹਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨਾਲ ਰਹਿ ਸਕਣ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਰਕੂ ਅਨਸਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਮਸਲਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਅਨਸਰਾਂ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਬਰ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ

26 ਜਨਵਰੀ 1985 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਕੁ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਠੀਕ ਉਸੇ ਦਿਨ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਲੰਧਰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮੇਲਾ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਖਾਉਤੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਖੜੋਤ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮੰਚ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲੇ ਨੇ ਉਸ ਖੜੋਤ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ — ਇਨਕਲਾਬੀ ਗੀਤ, ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਡਰਾਮੇ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਜਗਮੋਹਣ ਜੋਸ਼ੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗੀਤ “ਹਮ ਜੰਗੇ ਅਵਾਮੀ ਸੇ ਕੁਹਰਾਮ ਮਚਾ ਦੇਂਗੇ” ਲਾਲ ਝੰਡੇ ਫੜਕੇ ਐਕਸ਼ਨ ਸਮੇਤ ਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਈਆਂ ਡਰਾਮਾ ਮੰਡਲੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਡਰਾਮੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜੋ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਲਾਹੇ ਗਏ।

ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨੇ ਤਾੜੀਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹਰ ਸਾਲ ਜਨਵਰੀ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਦੇ ਸਵੇਰੇ ਦੇ 5 ਵਜੇ ਤਕਰੀਬਨ 17 ਘੰਟੇ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ, ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਅਣਗਿਣਤ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੀਤਕਾਰਾਂ, ਕਵੀਆਂ, ਅਤੇ ਸਟੇਜ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਰ ਭੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮੌਤਾਂ

ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਕੋਥੀ-ਬਿਘਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ 1984 ਦਾ ਸਾਲ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ-ਸਟੇਟ ਜਥੇ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਵਿਰੁਧ ਇਨਕਲਾਬੀ ਘੋਲ ਦਾ ਸਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। 31 ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਮਾਰਕਸਿਸਟ-ਲੈਨਿਨਿਸਟ) ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਜੋ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗਏ ਸਨ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 1000 ਸੈਂਟਰਲ ਗੋਰੀਲਾ ਪੁਲੀਸ ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ ਮਿਲਟਰੀ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ 6 ਘੰਟੇ ਗੋਲੀ ਚੱਲੀ। ਚਾਰ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਮਰੇ; ਦੋ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਸਾਹ ਘੁਟਣ ਵਾਲੀ ਗੈਸ ਛੱਡੀ, ਦੋ ਇਨਕਲਾਬੀ ਝੱਪੜੀ ਵਿਚੋਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ, ਮੌਰਾ-ਬਿਘਾ ਤੋਲਾ ਦਾ ਪਿੰਡ ਰਾਖ ਦੀ ਢੇਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਦਲਿਤ, ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। 36 ਘੰਟੇ ਸਥਾਨਕ ਜਾਗੀਰਦਾਰ, ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ., ਬੀ. ਐਮ. ਪੀ. ਦੇ ਜਵਾਨ ਸੁਪ੍ਰੈਮੈਂਟ ਪੁਲਸ ਬਲਬੀਰ ਚੰਦ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਗੋਲੀਆਂ, ਅੱਗ ਅਤੇ ਲੁੱਟ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ। ਹਰ ਝੁੰਗੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਲੱਖਣ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਤਿੰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮਰਾਂ 15, 13 ਅਤੇ 9 ਸਾਲ ਸਨ ਜਿਉਂਦੇ ਲਾਟਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਦਰਜਨਾਂ ਪਸ਼ੂ ਜਿਉਂਦੇ ਜਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਛੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੁੱਛ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰ ਇਸ ਸਾਡੂਕ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਗਏ ਦਾ 'ਦਲਿਤ ਤੋਲਾ' ਬਿਲਕੁਲ ਉਜਾੜ ਸੀ। 105 ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਬਚੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਥੁ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਪੁਲੀਸ ਮੁਖੀ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ 'ਨਕਸਲਬਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਇਹ ਵਹਿਸ਼ੀ ਅਤਿਆਚਾਰ ਜੋ ਜਾਗੀਰਦਾਰ-ਸਟੇਟ ਜਥੇ ਵਲੋਂ ਘੋਲ ਕਰ ਰਹੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਉਪਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰੀਡਲ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਟੇਟ ਆਪਣੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਹਿਸ਼ੀਪਣ ਦੀ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਬੰਬਈ ਦੇ 'ਇਕਨਾਮਿਕ ਅਤੇ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਵੀਕਲੀ' ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ 'ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ' ਵਾਲੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ - ਜੋ ਇਕੱਲੀ ਨਹੀਂ - ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੁੱਠਾ ਚਲਾਉਣ ਵੱਲ ਕਦਮ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕਈਆਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਸੂਬਿਆਂ - ਯੂ. ਪੀ., ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ - ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜਮਾਤੀ ਘੋਲ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਲਹਿਰ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਉੱਤੇ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋਈ ਹੈ - ਇਹ ਉਤਰੀ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਹੋਣ, ਸੰਥਾਲ ਪਰਗਨਾ ਦੇ ਕਬਾਇਲੀ ਹਲਕੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਝਾਰਖੰਡ-ਛੱਟਾ ਨਾਗਪੁਰ ਹੋਣ, ਜਾਂ ਕੋਲ ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਧਨਵਾਦ, ਰਾਂਚੀ, ਬੰਕਾਰੇ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨਪੁਰ ਦੇ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਲਕੇ ਹੋਣ। ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ(ਐਮ.) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਾਮਰੇਡ ਵਿਨੋਦ ਸਿੰਘ, ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ(ਐਮ. ਐਲ.) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਾ: ਸੰਤੋਸ਼ ਰਾਣਾ, ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ(ਐਮ. ਐਲ.) (ਪਾਰਟੀ ਯੂਨਿਟੀ ਗਰੁੱਪ), ਮਾਰਕਸਿਸਟ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸੈਂਟਰ (ਐਮ. ਸੀ. ਸੀ.) ਅਤੇ ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. (ਐਮ. ਐਲ.) ਜਿਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਾਮਰੇਡ ਸੀ. ਪੁਲਾ ਰੈਡੀ(ਜੋ ਆਪ ਨਹੀਂ ਰਹੇ) ਆਦਿ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੇ ਮਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਦਭਾਵਨਾ ਨਾਲ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਕੇ, ਜਮਾਤੀ ਘੋਲਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਜਮਾਤੀ ਲਹਿਰਾਂ ਜ਼ਿਲੇ ਜ਼ਿਲੇ ਤਹਿ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪੈਂਕੇ ਨਾਲ ਕ ਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਛੁਡਾ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੋਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੀਲਾ ਸੁਕੋਡ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਦਸਤਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਖਾੜਕੂ ਘੋਲ ਕਰਕੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜ਼ਰਤਾਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬਦਨਾਮ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸ ਚਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਵੀ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਤੀ ਸੈਨਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਭੂਮੀ ਸੈਨਾ, ਕੰਵਰ ਸੈਨਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੜਾ ਕੁਝ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਸੁਧਾਰ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਹਨ ਜੋ ਰਾਜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੇਵਲ ਦੋ, ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਸੌ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ 4000 ਤੋਂ 5000 ਏਕੜ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ 80 ਵੀਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕੇਵਲ 5 ਵੀਸਦੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ

ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਧੁੱਪ ਜਾਂ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਛੱਤਰੀ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਬੇਇਜ਼ਤੀ' ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਛੱਤਰੀ' ਹੈ। ਉਹ ਧੌੜੇ ਜਾਂ ਚੁੱਤੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ; ਉਹ ਮੁੱਛਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ; ਉਹ ਮੰਜੀ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਜੋ ਕਰ ਉਧੌਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਅਰਦਲੀ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਬਲਾਤਕਾਰੀ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਕਈ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਇਹ ਮੰਗ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਔਰਤ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਕੱਟੇ। ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜ਼ਰਤ ਅੱਠ ਰੁਪਏ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਜਾਂ ਚੋਲਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਕਿਲੋ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਜਾਂ 2,3 ਕਿਲੋ ਦਾਣੇ ਦੇ ਕੇ ਪੈਖਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਜ਼ੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੰਧੋਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਲਵੇ, ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੱਕ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਉਹ ਕਰਜ਼ਾ ਮੋੜਨ ਲਈ ਵਗਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਹਨ ਜੋ ਹਰ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤਿਆਚਾਰੀ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਅਮੀਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ 'ਭਈਏ' ਬਣ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਮੱਧ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਖੇਤਾਂ, ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਤੇ ਖਾਣਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਬਿਹਾਰ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਧਾਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦ ਜਮਾਤੀ ਘੋਲਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵੱਡੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜਾਤੀ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੱਦਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਮੁਨਭੇੜ ਹੋਈ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਸਤਿੰਦਰ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਰਾਜਪੂਤ ਲੀਡਰ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰ ਹੈ ਜਿਸਦੀ 4000 ਏਕੜ ਭੂਮੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ 'ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬ' ਕਹਿਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹਨ; ਸ਼ੰਕਰ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਰਾਜਪੂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ ਉਸ ਕੋਲ 1200 ਏਕੜ ਹੈ। ਜਗਨਨਾਥ ਸਿੰਘ ਕੋਲ 600 ਏਕੜ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਾਫੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 100 ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਲਗਪਗ 50 ਵੀਸਦੀ ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਬੇਜ਼ਮੀਨੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦਸਤਕਾਰੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਣ।

ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੁਝਾਰੂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ

ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਿੱਤ

ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਖਾਣਿਆਂ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਦਸ ਹਫ਼ਤੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਤੋੜਨ ਦਾ ਹਰ ਉਹ ਹੱਥ-ਨੱਕਾ ਵਰਤਿਆ ਜਿਹੜਾ ਮਾਲਕ ਅਜੇਹੇ ਮੌਕੇ ਅਕਸਰ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਸਕੇਬ-ਲੇਬਰ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਵਾੜਦੇ ਤੇ ਕੱਢਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਕਟ ਲਾਈਨ ਤੇ ਖੜੇ ਕਾਮਿਆਂ ਉਪਰ ਜਿਸਮਾਨੀ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਹੀ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਧਮਕਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਰਾਗਾ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਕੇ ਖ਼ੀਦਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਿੰਗੇ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੇ ਵਕੀਲ ਕਰਕੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਤੇ ਕਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਉਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਕਟ ਲਾਈ ਸੀ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਮੀਡੀਏ ਦੇ ਕਈ 'ਰਸੂਖ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ' ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਤੇ ਕਾਮਿਆਂ 'ਤੇ ਰੋਸ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕੇ ਟੀ. ਵੀ. 'ਤੇ ਸ਼ੋਅ ਖਰੀਦਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨਿਘਰ ਰਹੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਹਾਰ ਗਏ। ਦਸਾਂ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ 18 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਨਾਲ ਪਹਿਲੇ ਸਾਂਝੇ ਸਮਝੌਤੇ (Collective Agreement) ਉਪਰ ਦਸਖਤ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਯੂਨੀਅਨ (Local #40) ਹੋਟਲ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਅਤੇ ਕਲਨਰੀ ਇਮਪਲਾਈਜ਼ ਬਾਰਟੇਂਡਰਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਮੌਕਾ ਸਾਰੇ ਕਾਮਿਆਂ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਵਿਲੋਂ, ਚੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਵਿਚ ਵੇਟਰ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਚਨ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਛੇ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਇਕ ਮਹਾਨ ਜਿੱਤ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇਥਾਨਾ ਲਈ, ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਲਈ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਲਈ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜੋ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਪਿਕਟ-ਲਾਈਨ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਇਹ ਇਕ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਿੱਤ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਜਿਹਦਾ ਮਾਲਕ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਕਾਮੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਹਨ ਉਸ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਯੂਨੀਅਨ ਬਣਾਈ ਗਈ।

ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਕੋਈ ਆਮ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਅਸਲੀ ਮਹਿੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਰਿਸਟੋਰੈਂਟਾਂ ਨਿਊਯਾਰਕ, ਚਿਕਾਗੋ, ਹਿਊਸਟਨ, ਮਾਂਟਰੀਆਲ, ਟਰਾਂਟੋ, ਲੰਡਨ (ਇੰਗਲੈਂਡ) ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਹੋਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ, ਪੈਰਿਸ (ਫਰਾਂਸ), ਬੰਬਈ, ਵਿਕਟੋਰੀਆ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀ ਥਾਵਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਹੋਟਲ ਵੀ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਦੇ ਕਾਮੇ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਇਸਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦਾ ਇਕ ਉੱਚੀ-ਪੱਧਰ ਦਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਰਾਗਾ ਵਿਚ ਖ਼ੀਦ ਲਿਆ ਸੀ।

ਪਰ ਇਹ ਸੱਭ ਕੁਝ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹੱਕਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਰੱਖ ਕੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਪਰ ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

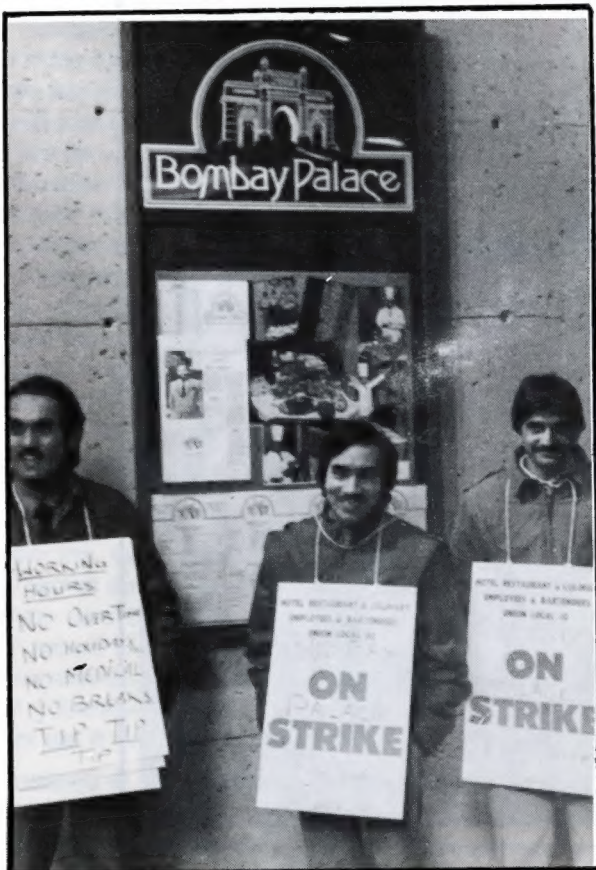
ਜੇ ਉਹ ਨਵਾਂ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਤੇ ਖ਼ੀਦਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਖਾਣਾ ਵਧੀਆ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦਾ ਵਕਾਰ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਵੱਧਦੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਥੇ ਕਾਮੇ ਰੋਜ਼ 12 ਤੋਂ 14 ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੋ ਛੇ ਦਿਨ ਸਖਤ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਅੰਸਤਨ ਘੰਟੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਡਾਲਰ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਪੈਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੂਨੀਫਾਰਮਾਂ ਆਪ ਹੀ ਖਰੀਦਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਧੁਆਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ। ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਫੁਟੀਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ (Holiday Pay) ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਓਵਰਟਾਈਮ। ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਟਿੱਪ ਮਿਲਦੇ (ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਬੁਲਾਰੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਿਕ 60, 70 ਡਾਲਰ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਤੱਕ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇ ਬਣਦੇ) ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਾਲਕ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਪੈਸੇ ਬਚਾ ਲੈਂਦੇ। ਜਿਹੜਾ ਕਾਮਾ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ੁਅਰਤ ਕਰਦਾ ਮਾਲਕ ਉਹਨੂੰ ਫਾਇਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਮਾਲਕਾਂ ਵਾਂਗ ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਵਾਲੇ ਵੀ ਕਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾ ਕਰਦੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਖੁਦ ਜਗੀਰਦਾਰ ਜਾਂ ਰਜਵਾੜੇ ਹੋਣ।

ਸਭ ਕਾਸੇ ਤੋਂ ਅੱਜ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੇ ਯੂਨੀਅਨ ਕੋਲ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹੀ ਸੁਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਸਿਆਂ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਨਾਲ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਸਰਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਰੁਕਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਏਕਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਕਰਕੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਇਸ ਨਾਲ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਯੂਨੀਅਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦਾ ਮਾਲਕ ਇਕਬਾਲ ਚਨਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਦਸਖਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਟਾਲ ਮਟੋਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਖਾਸ ਕਰ ਪੰਜਾਬ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦੇ ਮਾਲਕ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜਿਹਨੇ ਖੁਦ ਕੁਝ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚ ਯੂਨੀਅਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਰੋਕੀ ਸੀ, ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਸਨ। ਕਾਮਿਆਂ ਕੋਲ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੇ ਪਿਕਟ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥਾਨਾ ਕੋਲ ਮੱਦਦ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ। ਸਾਨੂੰ ਗੱਲ ਦੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰ ਸਕੇ। ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਉਹ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਸਤਿਹਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ। ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਤੇ ਰਾਗਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹੀ ਦੇਰ ਨਾ ਜਾਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਹੜਤਾਲੀਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਵੀਹ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਅੱਗੇ ਪਿਕਟ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਪਿਕਟ ਤੇ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਬੰਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਆਰਡਰ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਉਸ ਵਕਤ ਰਾਗਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਤੇ ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਪਿਕਟ ਲਾਈ ਗਈ। ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਉਹਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਠੱਪ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਾਲਕ ਵਲੋਂ ਲਿਖਾਈ ਗਈ ਸ਼ਕਾਇਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਸੌ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਰੀਜਵੇਸ਼ਨ ਕਰਾਈ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਬਦਲੇ ਮਾਲਕ ਇਕਬਾਲ ਚਨਵਾਲ ਨੇ ਇਥਾਨਾ ਤੇ ਇਥਾਨਾ ਦੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰੀਸ਼ਮਾ ਨੂੰ ਲੇਬਰ ਰੀਲੇਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਘੜੀਸਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਲੇਬਰ ਰੀਲੇਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਨੇ ਕੇਸ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਅਸੀਂ ਇਥਾਨਾ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਬਰਾਂਚਾਂ ਨਿਊਯਾਰਕ, ਮਾਂਟਰੀਆਲ ਤੇ ਟਰਾਂਟੋ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੰਡਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਇੰਡੀਅਨ ਵਰਕਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਿਚਲੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਉਪਰ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖੇ ਗਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮੀਡੀਏ — ਅਖਬਾਰਾਂ, ਰੇਡੀਓ, ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਨੂੰ

ਬੰਬੇ ਪੈਲਿਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪਿਕਟ ਲਾਈਨ ਤੇ

ਭੋਪਾਲ ਦੇ ਹਾਦਸੇ ਨੂੰ ਭੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਨਅਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਭ ਤੋਂ ਭਿਆਨਕ ਹਾਦਸਾ 2 ਦਸੰਬਰ 1984 ਨੂੰ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਭੋਪਾਲ ਵਿਚ ਵਾਪਰਿਆ। ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਦੇ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਮਿਥਾਈਲ ਆਈਸੋਸਾਈਨੇਟ ਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਗੈਸ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਲੀਕ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਗੈਸ ਜਿਹੜੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੱਬੇ ਵੱਡੇ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੋ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲੀਕ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਉੱਪਰ ਸੰਘਣੀ ਹੁੰਦ ਵਾਂਗ ਛਾ ਗਈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖਬਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਖਤਰੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਅਲਾਰਮ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਬਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁਸ਼ੀਬਤ ਵਿਚ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਜਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਗੈਸ ਨਾਲ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਬਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗਾਂ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦਿਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਠੀਕ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੌਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜੰਮਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਉਪਰ ਅਸਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਅੰਨ੍ਹੇ ਲੂਲੇ ਜੰਮਣਗੇ। ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਗੈਸ ਲੀਕ ਹੋਣ ਦਾ ਫੇਰੀ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦਾ ਫੇਲ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਮਿਥਾਈਲ ਆਈਸੋਸਾਈਨੇਟ (1000 ਫਾਰਨਹੀਟ) ਸੋ ਡਿਫਰੰਟ ਫਾਰਨਹੀਟ ਤੋਂ ਥੋਲੇ ਤਰਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੋ ਡਿਫਰੰਟ ਤੋਂ ਉਪਰ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਗੈਸ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵੱਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੈਸ ਬਣ ਕੇ ਫੈਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਟੈਂਕ ਵਿਚ ਦਬਾਅ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਲੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਲਾਏ ਹੋਰ ਜੰਤਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿਹੜਿਆਂ ਦੇ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਗੈਸ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਪਾਈਪ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਜੇ ਟੈਂਕ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਦਬਾਅ ਵੱਧਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਗੈਸ ਤੀਜੇ ਖਾਲੀ ਟੈਂਕ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਟੈਂਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਉੱਪਰ ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜੰਤਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੀ ਗੈਸ ਨੂੰ ਜਲਾ ਕੇ ਜਹਿਰ ਰਹਿਤ ਕਰ ਸਕਣ, ਨੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਟੈਂਕਾਂ ਵਿਚਲੀ ਗੈਸ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਤੇ ਦਬਾਅ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਮੀਟਰ ਵੀ ਲਾਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਰਸਾਇਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੀਖਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂ? ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਮਿਥਾਈਲ ਆਈਸੋਸਾਈਨੇਟ ਤੇ ਫੌਜੀਨੀ ਵਰਗੇ ਨਿਹਾਇਤ ਖਤਰਨਾਕ ਰਸਾਇਣਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ? ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਇੰਡੀਆ ਲਿਮਿਟਡ (UCIL) ਜਿਹੜੀ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਹੇ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਦੋ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਾਲਾ ਹਾਦਸਾ ਅਚਨਚੇਤ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸੰਬਰ 1978 ਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲੱਗੀ। ਦਸੰਬਰ 26, 1981 ਨੂੰ ਫੌਜੀਨੀ ਗੈਸ ਲੀਕ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਸ਼ਰਫ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ। ਫਰਵਰੀ 10, 1982 ਨੂੰ ਫੌਜੀਨੀ ਗੈਸ ਦੇ ਲੀਕ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪੱਚੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ। ਅਕਤੂਬਰ 5, 1982 ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਈਪ ਟੁੱਟਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜ ਆਦਮੀ ਗੈਸ ਨਾਲ ਮਰੇ ਅਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਗੱਲ ਘੁੰਟੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਅਕਤੂਬਰ 22, 1984 ਨੂੰ ਕਾਰਖਾਨਾ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪੱਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਗੈਸ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਮੀਟਰ ਤਾਂ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ। ਰਸਾਇਣਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ 24 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਭੋਪਾਲ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਲੋਂ ਅਣਗਹਿਲੀ ਹੀ ਹੈ।

ਪਰ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ (ਇੰਡੀਆ) ਲਿਮਿਟਡ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ (Subsidiary) ਕੰਪਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭੁਪਾਲ ਦਾ ਹਾਦਸਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦਰਜੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਟੈਂਡਰਡ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਗੱਲ ਹੁਣ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਵਿਰਜੀਨੀਆ (West Virginia) ਵਾਲੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਚੇਤਾਵਨੀ ਸਿਸਟਮ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਸਿਸਟਮ ਭੁਪਾਲ ਵਾਲੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਨਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਜਿੰਮਾ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਉਪਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਭੋਪਾਲ ਇਕ ਸਾਫ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਾ ਪਰਵਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਠ ਜੋੜ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਮੁਨਾਫੇ ਤੋਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਥਾਈਲ ਆਈਸੋਸਾਈਨੇਟ (MIC) ਦੇ ਖਤਰੇ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ 1969 ਵਿਚ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਨੂੰ ਸੇਵਿਨ ਨਾਂ ਦੀ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੈਸ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਭੋਪਾਲ ਵਿਚ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਗੈਸਾਂ ਤੇ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਵਜੀਰ ਵੀ. ਪੀ. ਸਾਥੀ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਾਲਾ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਬੇਆਬਾਦ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਬਹਾਨੇਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਰਖਾਨਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਰੇਲਵੇ ਕਾਲੋਨੀ, ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ, ਕਪੜੇ ਦੀ ਮਿਲ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਦੂਰ ਹੈ। ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਨੂੰ 1973 ਵਿਚ ਇਹ ਗੈਸ (MIC) ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਸਰਮਾਇਆ ਨਾ ਲਾਉਣਾ ਪਵੇ। ਇਥੇ ਇਹ ਖਾਸ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ MIC ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਲਾਂਟ ਹਨ ਉਥੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਦੋਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ MIC ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਤੇ ਵੀ ਸਖਤ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲ ਕੰਪਨੀ ਲਾ ਲਿਟਰੇਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਸਖਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਰਵਾ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਟੀਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤਿਆਰ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੈਸ ਲੀਕ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਇਕ ਹੋਰ ਪਲਾਂਟ ਜਿਥੇ MIC ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਊਥ ਚਾਰਲਸਟਨ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸਥਿਤ ਹੈ।

ਭੋਪਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਐਮ. ਐਨ. ਬੁੱਚ ਨੂੰ 1975 ਵਿਚ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਖਾਨੇ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਰਕਾਰ ਲੇ ਬੁੱਚ ਦੀ ਬਦਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਪਰ ਕਾਰਖਾਨਾ ਉਥੇ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਨਾ ਹੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਦਸਿਆਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ। ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਗੱਲ ਦਬ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਦਸੰਬਰ 1982 ਵਿਚ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲੇਬਰ ਮੰਨਿਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਿਯੋਗੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਕਾਰਖਾਨਾ ਇਕ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭੋਪਾਲ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।”

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਜੁਰਮ ਦੀਆਂ ਭਾਈਵਾਲ ਹਨ। ਸਾਮਰਾਜੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਮਰਾਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਸਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਫਾਹਿਦਾ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚਣ ਲਈ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸਿਰਫ ਮੁਨਾਫੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਗਰੀਬ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਜਮਾਤਾਂ ਤੇ ਹਿੰਤ ਵੀ ਪੂਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਹੱਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ “ਹਰਾ ਇਨਕਲਾਬ” ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਰ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪੈਦਾਵਰ ਦੀ ਅਸਲੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਕੁੱਝ ਵੱਡੇ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਹੈ ਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਮਰਾਜੀ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਤਕਨੀਕੀ ਮੱਦਦ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਰਾਹੀਂ ਅਸਲੀ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਖਾਦਾਂ, ਵਧੀਆ ਬੀਜ, ਟਰੈਕਟਰ ਤੇ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਇਸ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਾਦਾ ਹਨ। ਇਸ ਚਾਲ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਫਾ ਵੀ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹਦੇ ਬਦਲੇ ਭਾਰੀ ਕੀਮਤ ਵੀ ਤਾਰਨੀ ਪਈ ਹੈ। UNEP ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ 22,000 ਲੋਕ ਹਰ ਸਾਲ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਸਿਹਤ ਜੱਥੇਬੰਦੀ (WHO) ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਰੀਬ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾਧੜ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮੀਰ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਰੋਕ ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

(ਥਾਕੀ ਸਵਾ. 14 ਤੇ)

ਇਧਾਨਾ ਵਲੋਂ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੌਮੀ

ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਇਧਾਨਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦਾਂ ਲਈ ਵਿਦਿਅਕ (Educational) ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮਰਾਜਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਚੋਰ ਵਿਰੁੱਧ ਘੋਲ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਕੌਮਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘੋਲਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਕੇ ਭਲਾਇਆ ਨੂੰ ਭਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਰੀਟਰੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਘੋਲ

ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਘੋਲ ਇਰੀਟਰੀਆ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਰੀਟਰੀਆ ਲਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਤੱਟ ਨਾਲ 800 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲੰਬਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਬਾਰਡਰ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਇਥੀਓਪੀਆ ਅਤੇ ਜਿਊਟੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਅਤੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਸੁਡਾਨ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੌਮ, ਜਿਸ ਤੇ ਇਥੀਓਪੀਆ ਨੇ ਜਬਰਦਸਤੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੇ 35 ਲੱਖ ਲੋਕ ਹਨ। ਇਰੀਟਰੀਆ ਦੇ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਘੋਲ, ਜੋ ਕਿ 1961 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ 50,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ। 10 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਬਰਦਸਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਹੁਣ ਸੁਡਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਰੀਟਰੀਆ ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਲੰਬਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਘੋਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਇਥੀਓਪੀਆ ਦੀ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਤੇ ਮਿਲਟਰੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਸਿਰਫ ਅਮਰੀਕਨ ਸਮਰਾਜਵਾਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਬਲਕਿ ਰੂਸ ਅਤੇ ਕਿਊਬਾ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਇਥੀਓਪੀਆ ਨੂੰ ਆਰਥਕ ਮੱਦਦ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਰੂਸ ਅਤੇ ਕਿਊਬਾ ਵੱਡੇ ਦਰਜੇ ਤੇ ਫੌਜੀ ਮੱਦਦ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

10 ਫਰਵਰੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਇਧਾਨਾ ਨੇ ਇਰੀਟਰੀਆ ਦੇ ਘੋਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਭੁਲਾਈ। ਕਾਮਰੇਡ ਇਥੀਓਪੀਆ ਜੋ ਕਿ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਰੀਟਰੀਆ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਇਰੀਟਰੀਆ ਵਰਕਰਜ਼ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੈ, ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਮੁਖ ਭੁਲਾਰਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਮੋਇਟਿਨ ਨੇ ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਕੌਮ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਮਾਜੀ-ਆਰਥਕ ਹਾਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਜਮਾਤੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਘੋਲ ਬਾਰੇ ਭੀ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ 46 ਮਿੰਟ ਲੰਬੀ ਇਕ ਫਿਲਮ "ਕਲਸੀਨਾ" (ਸਾਡਾ ਘੋਲ) ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਮਸ਼ਹੂਰ ਫਿਲਮ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕਰਿਸਚਨ ਸਾਬੋਟੀਅਰ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੋਇਟਮ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਂ ਦੀ ਇਰੀਟਰੀਆ ਕੌਮ 1880 ਤੱਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਜ਼ਾਦ ਰਾਜਵਾੜਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਗਰੁੱਪ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਨੇ ਜਬਰਦਸਤੀ ਆਪਣੀ ਬਸਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। 1869 ਵਿਚ ਸੁਏਜ਼ ਨਹਿਰ ਨਿਕਲਣ ਨਾਲ ਲਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਧ ਗਈ। ਇਹ ਯੂਰਪੀਅਨ ਸਮਰਾਜਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਰਮਨੀ, ਇਟਲੀ ਆਦਿ) ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੋਈ ਬਸਤੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਸਤੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਅਫਰੀਕਾ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਮਹਾਂਦੀਪ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਸਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਬਸਤੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ।

ਮੌਜੂਦਾ ਇਰੀਟਰੀਆ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਤੱਕ ਇਟਲੀਅਨ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜੋ ਕਿ ਮਾਸਾਵਾ ਬੰਦਰਗਾਹ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਜਨਵਰੀ 1890 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਟਲੀ ਦੀ ਫੌਜ ਜਿੱਤ ਗਈ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਸਤੀ ਇਰੀਟਰੀਆ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ 1941 ਤੱਕ ਇਟਲੀਅਨ ਬਸਤੀ ਰਹੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਟਲੀਅਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਰੀਟਰੀਆ ਦਾ ਇਲਾਕਾ, ਇਟਲੀਅਨ ਲੁੱਟ ਹੋਣ, ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਉਪਜਾਊ ਜ਼ਮੀਨ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਇਟਲੀਅਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਵਸੇ ਸਨ। ਦੂਸਰਿਆਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਗੀਰੂ ਜ਼ਮੀਨਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੌਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਪਰ ਇਟਲੀਅਨ ਰਾਜ ਕਾਰਣ ਲੋਕ ਇਰੀਟਰੀਆ ਕੌਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

1941 ਤੋਂ 1952 ਤੱਕ ਇਰੀਟਰੀਆ ਇਕ ਬਰਤਾਨਵੀ ਬਸਤੀ ਰਿਹਾ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਨੇ ਇਰੀਟਰੀਆ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫਾਸ਼ੀ ਇਟਲੀ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਮੱਦਦ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਥਰ ਹੋ ਅਮਰੀਕਨ ਸਮਰਾਜਵਾਦ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਬਰਿਟਿਸ਼ ਉਥੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਘ ਨੇ, ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਰੀਟਰੀਆ ਨੂੰ ਇਥੀਓਪੀਆ ਹੇਠ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੋਇਟਮ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਰੂਸ ਉਹਨਾਂ 9 ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਜਬਰਦਸਤੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਰੀਟਰੀਆ ਇਕ ਅਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਦਲੀਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹੀ ਰੂਸ, ਅੱਜ ਨਵੇਂ ਹਾਕਮਾਂ ਹੋਣ, ਇਥੀਓਪੀਆ ਮਿਲਟਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਰੀਟਰੀਆ ਨੂੰ ਇਕ ਬਸਤੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਮੱਦਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਕਾਰਣ ਬੜੇ ਸਖ਼ਤ ਹਨ। 1977 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਥੀਓਪੀਆ ਰੂਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਹੈ। ਇਰੀਟਰੀਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਥੀਓਪੀਆ ਕੋਲ ਬੰਦਰਗਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਨਕਸ਼ਾ ਦੇਖੋ)। ਰੂਸੀਆਂ ਲਈ ਇਲਾਕਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਲਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਏਜ਼ ਨਹਿਰ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਟਰੇਫਿਕ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਇਹ ਜਿਤਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਰੀਟਰੀਆ ਇਥੀਓਪੀਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਰੀਟਰੀਆ ਦੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਅਸੈਂਬਲੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਚੁਫ਼ਿਸ਼ਿਮਲ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਥੀਓਪੀਆ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਾਇਲੀ ਸਲਾਸੀ ਨੇ 1962 ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਭੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਇਰੀਟਰੀਆ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੀਓਪੀਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਐਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੂਰਬਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਚਕਨਾਚੂਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 1961 ਵਿਚ ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫਰੰਟ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ।

ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੋਲ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਹੇਲ ਸਲਾਸੀ ਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ 1974 ਵਿਚ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਥੀਓਪੀਆ ਵਿਚ ਲੋਕ ਇਥੀਓਪੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਥੀਓਪੀਆ ਅਤੇ ਇਰੀਟਰੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਬੜੀ ਸਾਂਝ ਹੋਵੇ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਘੋਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ 2 ਫਰਵਰੀ 1977 ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਰਾਜ ਪਲਟੇ ਵਿਚ ਰੂਸੀ ਕਣ-ਪੁਤਲੀ ਮੌਜੂਦਾ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਰੂਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ 1917 ਦੇ ਬੋਲਸ਼ੇਵਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ।

ਇਰੀਟਰੀਆ ਵਿਚ ਭੀ 1961 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਘੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕਾਮਰੇਡ ਗੋਇਟਮ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫਰੰਟ ਕੋਲ ਇਰੀਟਰੀਆ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਜਥੇਬੰਦਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਅੰਦਰ ਅਨੇਕਾਂ ਘੋਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਨੂੰ 1970 ਵਿਚ ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫਰੰਟ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੋਇਟਮ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਰੀਟਰੀਆ ਦਾ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਘੋਲ ਲਈ ਬੜੇ ਹੀ ਅੱਖੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਈ ਐਲ ਐਫ (ELF) ਅਤੇ ਈ ਪੀ ਐਲ ਐਫ (EPLF) ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਝੜਪਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਾਲਾਤ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿਵਲ ਵਾਰ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪਰੰਤੂ ਇਹਨਾਂ ਘੋਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਈ ਪੀ ਐਲ ਐਫ (EPLF) ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤੇਜ਼ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ ਅਤੇ ਮਿਲਟਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਦੋਨੋਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਰਲ ਕੇ ਘੋਲ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਥੀਓਪੀਆ ਵਿਚ ਮਿਲਟਰੀ ਜੇਤਾ

ਦੇ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿਸਦੀ ਵੀ ਰੂਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪੂਰੀ ਮੱਦਦ ਹਾਸਲ ਹੈ, ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਜਬਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿਪਟੀ ਵਲੋਂ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਬੰਬ ਸਿੱਟੇ ਗਏ, ਅੱਗਾਂ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੰਬਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਯਸਾਇਟਕ ਜੰਗ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਵਰਤੇ ਗਏ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਅਨਾਜ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਇਰੀਟਰੀਆ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ੀਬਤਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਈ ਪੀ ਐਲ ਐਫ (EPLF) ਸਾਰਾ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹੀ ਇਥੀਓਪੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਹਨ।

ਮੁਕਤੀ ਘੋਲਾਂ ਨੂੰ ਪਰਣਾਮ

ਐਲਸਲਵਾਡੋਰ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਚੜ੍ਹਤ

ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਕੰਪਨੀ ਸਨਟੀਆਗੋ ਰੋਡਰੀਗੇਜ਼, ਜੋ ਕਿ ਐਲ ਸਲਵਾਡੋਰ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਿਸਾਨ ਨੇਤਾ ਹਨ, ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਕੇ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਮੁਲਕ ਦੇ FMLN ਤੇ FDR ਕੰਟਰੋਲ ਅਧੀਨ ਇਲਾਕਿਆਂ (ਮੁਕਤ ਏਰੀਏ) ਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕੋਨੋਡਾ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਐਲ ਸਲਵਾਡੋਰ ਛੋਟਾ ਮੁਲਕ ਹੈ, ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਗੋਪਬਲਿਕ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਖੇਤਰਫਲ ਲਗਪਗ 8000 ਵਰਗਮੀਲ ਹੈ ਜੋ ਵੈਨਕੂਵਰ ਟਾਪੂ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, (ਜਦੋਂ ਕਿ ਬੀ. ਸੀ. 366,255 ਵਰਗ ਮੀਲ ਹੈ) ਇਥੋਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਸਾਢੇ ਛੇ ਮਿਲੀਅਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੰਘਣੀ ਵਸੋਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਦੋ ਝੁਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਜਾਊ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਫਸਲ ਕੱਢੀ ਹੈ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਪਾਹ, ਖੰਡ ਅਤੇ ਚੌਲ ਵੀ ਮੁਖ ਫਸਲ ਹਨ। ਖੁਰਾਕੀ ਵਸਤਾਂ, ਸੂਤੀ ਕੱਪੜਾ ਤੇ ਜੂਤੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਕੁਝ ਕੁ ਅਮੀਰ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਗਰੀਬ ਹਨ। ਅਮਰੀਕੀ ਪੂੰਜੀਪਤੀਆਂ ਦੀ ਐਲ ਸਲਵਾਡੋਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਪੂੰਜੀਆਂ ਖਪਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਹਿਲ ਬਰਦਸਜ਼, ਅਮਰੀਕੀ ਕੰਡੀ ਉਦਯੋਗ ਐਲ ਸਲਵਾਡੋਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਫੀ ਉਤਪਾਦਕ ਹੈ।

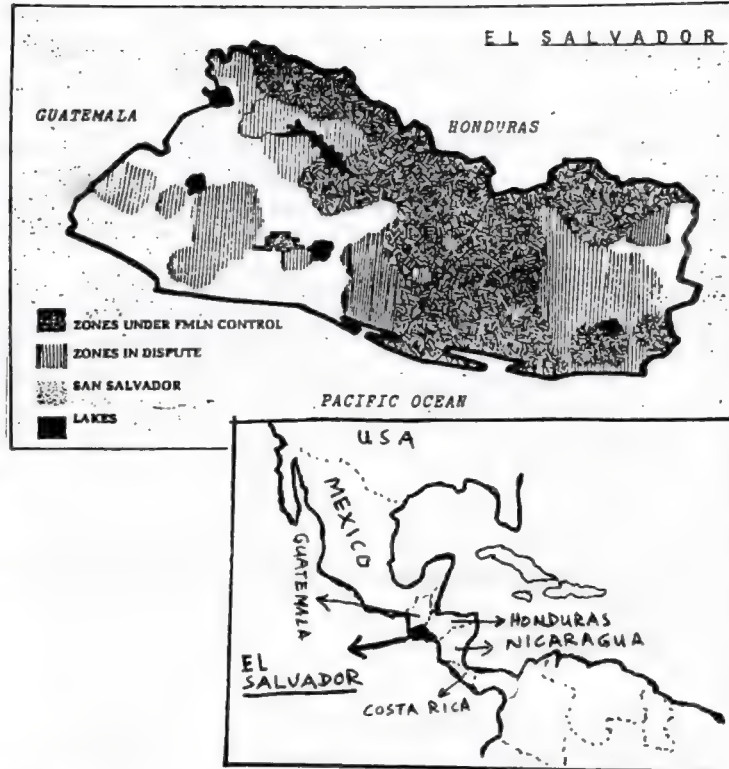
ਕੰਪਨੀ ਰੋਡਰੀਗੇਜ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਇਹ ਪੜਾਅ 1970 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਨਤਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਹਿਸਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪਿਛਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ, ਪੇਸ਼ਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਸਭ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਘੋਲ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਰਚ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਮਹੂਰੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ 70ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਖ਼ੱਦ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਇਆ। 1981 ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕ ਲਏ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਲੋਂ ਮਿਲਟਰੀ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਜਮਹੂਰੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਫਰੰਟ (FDR) ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਤੌਰ ਤੇ FMLN ਤੋਂ ਅਗਵਾਈ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਮੁਲਕ ਦੇ ਤੀਜੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤੀਜੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਟੁਟਵਾਂ ਕੰਟਰੋਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ 48,000 ਫਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ 300 ਅਮਰੀਕੀ ਮਿਲਟਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲਾਈ ਤਬਾਹਕਾਰੀ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਬਾ ਫੇਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ, ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬੰਬਾਰੀ ਨੇ 70 ਫੀਸਦੀ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਚਿਟੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਨਾ ਪਾਮ ਤੇ ਹੋਰ ਰਸਾਇਣਕ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸ ਬੜੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਿਸਟਮ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਹਰਕਤ ਤੋਂ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਸੂਚਨਾ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਸੈਲਵਾਡੋਰੀਅਨ ਫੌਜ ਨੂੰ ਦੇ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਲਵਾਡੋਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 50,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਵਲ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਸੱਜੇ-ਪੱਖੀ ਮੌਤ ਸੁਕਾਭਾਂ ਨੇ ਭੀ 6000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ 375 ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੀ ਫੜੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੈਦੀਆਂ ਵਜੋਂ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਬਿਨਾਂ ਚਾਰਜ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਪਕੜੀ ਰੱਖ ਕੇ ਕਸੂਰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਤਖ਼ੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਨੇ ਤਖ਼ੱਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁਕਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਟਾਈਮਜ਼ ਰਿਸਾਲੇ ਨੇ ਰੀਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਢੀ ਦੀ ਫਸਲ ਲਈ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਢੀ ਮਾਲਕ ਇਸ ਫਸਲ ਨੂੰ ਚੁਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਫਸਲ ਲਈ ਸਮਝੌਤੇ ਬਾਰੇ ਦਬਾਅ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਨਟੀਆਗੋ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਧ ਰਹੀ ਤਾਕਤ ਜਮਹੂਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਕੰਟਰੋਲ ਹੇਠਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਮਹੂਰੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਪੰਜ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਇਕਾਈਆਂ ਛੋਟੇ ਗੋਜਨਾਂ ਲਈ ਨੁਮਾਇੰਦੇ

ਭੇਜਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਕਿ ਅਗੇਂ ਗੋਜਨਾਂ ਲਈ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਭੇਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਿਛਾਂ 'ਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੋਕ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਭੂਤ ਕਾਲ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਹੈ।

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਲਈ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਕਾਮੇ ਦੇ ਬਰੀਗੇਡ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਮੱਛੀ ਫੜੇ ਜਾਂ ਮੱਖੀਆਂ ਪਾਲਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੱਕੜੀਆਂ ਵੱਢਣ ਦੇ ਕਾਰੀਗਰੀ ਤੱਕ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿਲਟਰੀ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੋਗ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਅਪੇਚ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਕੀਮੇ ਕੰਮ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਥੱਲੇ ਸੁਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਗੁਦਾਮ ਬਣਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪ ਵੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਦਾ-ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਛੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਕਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਹਮਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ, ਉਹੀ ਫਸਲਾਂ ਉਗਾਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਜਲਦੀ ਪੱਕ ਕੇ ਕੱਟੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ।

ਪੈਦਾਵਾਰ ਸਾਂਝੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਝੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ PPL (ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਸਰਕਾਰ) ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਕੁਝ FMLN ਲੜਾਕਿਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਭੇਜਣਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਲੋੜਵੰਦ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕੀ ਬਾਕੀ ਰਹੇਗਾ। ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਵਟਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਕਮਿਊਨ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮਾਲਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਗੀਚੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਖਪਤ ਲਈ ਉਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਅਹਿਮ ਭਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਰੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਔਰਤਾਂ ਆਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਫੌਜ ਦੋਵੇਂ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਰੋਲ ਵਿਚ ਹਨ। ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਦੋ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ

(ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ 15 ਤੇ)

ਨਸਲੀ ਗੁੰਡਿਆਂ ਵਲੋਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਤੇ ਹਮਲੇ

ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਨਸਲੀ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ, ਸ਼ਲੋਮ ਟੈਂਪਲ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਘਰ ਸ਼ਾਹਾ ਸੀਡੈਕ ਜੋ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਨਕੁਵਰ ਵਿਚ ਹਨ, ਉੱਪਰ ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੰਬ ਸਿੱਟੇ ਗਏ।

ਅਲਬਰਟਾ ਦੇ ਇਕ ਟੀਚਰ, ਜਿਮ ਕੀਗਸਟਰਾ, ਜੋ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਨਵਰਤ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਲੇਆਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ 60 ਲੱਖ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਦਾ ਕੇਸ ਨਾ ਉਭਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਇਹ ਨਸਲੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੱਥੇਬੰਦ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਉੱਪਰ ਪੜਦਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਨਸਲੀ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਹਿਰੀਲੀ ਗੈਸ ਦੇ ਚੋਬਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਉਲਟਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਤਲੇਆਮਾਂ ਬਾਰੇ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਫਰਵਰੀ 1985 ਵਿਚ ਓਟਾਵਾ ਵਿਚ ਹੋਏ ਅਰਨੈਸਟ ਜੰਡਲ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸਮਲੇ ਵੱਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ। ਪੱਛਮੀ ਜਰਮਨੀ ਤੋਂ ਆਇਆ ਜੰਡਲ ਅੱਜਕਲ ਨੇਡਾ ਵਿਚ ਲੈਂਡਬੈਂ-ਇਮੀਗਰਾਂਟ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਕਦੇ ਕੋਈ ਕਤਲੇਆਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਹੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕਿਸੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਡਾਕਾਓ ਤੇ ਸ਼ਵਿਟਜ਼ ਵਿਚ ਜਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਚੋਬਰ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਚਾਰਜ ਲੱਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੰਡਲ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਝੂਠਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੰਡਲ ਦਾ ਵਕੀਲ ਸੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਤੋਂ ਡੱਗ ਕਰਿਸਟੀ, ਜੋ ਕਿ ਵੈਸਟਰਨ ਕਾਂਸਪੈਟ ਪਾਰਟੀ ਦਾ

ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੀਗਸਟਰਾ ਦਾ ਵੀ ਡੱਗ ਕਰਿਸਟੀ ਹੀ ਵਕੀਲ ਸੀ। ਜੰਡਲ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦਾ ਬਦਨਾਮ ਨਸਲਵਾਦੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਡੱਗ ਕਾਲਨਜ਼ ਸੀ। ਕਰਿਸਟੀ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਕਿ ਅਮਰੀਕਨ ਮਿਲਟਰੀ ਦੁਆਰਾ ਜਰਮਨੀ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਤੱਥ ਇਕ ਨਿਰਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ 'ਚੋਂ ਕੁੱਝ ਬਚੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਡਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਨੂੰ ਕੌਰਟ ਵਿਚ ਸੁਆਲ ਚੁਆਬ ਸਮੇਂ ਕਾਫੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਜਿਊਰੀ ਨੇ ਜੰਡਲ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿਤਾ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਕੇਸ ਨਾਲ ਨਸਲਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਨਾਜ਼ੀ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੁੜ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਕਾਫੀ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ; ਪਰ ਜੇਕਰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਸਲਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਜਿੱਤ ਹੈ। ਨਸਲਵਾਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਇਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਖੁੱਲੇਆਮ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

1980 ਤੇ 1983 ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਰੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਨਸਲਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ। ਘਰਾਂ 'ਤੇ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੰਬ ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਰੀ ਤੇ ਬਰਨਬੀ ਵਿਚ 2 ਘਰਾਂ ਉੱਪਰ ਗੋਲੀਆਂ ਵੀ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਪਾਲ ਗਿੱਲ ਦੀ ਮੌਤ ਵੀ ਨਸਲਵਾਦੀਆਂ ਹੱਥੋਂ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜਿਊ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਹੈ। ਭਾਰੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਜਿਊਇਸ਼ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦੇਈਏ। ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਡਟਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਸਲਵਾਦੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਫੈਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਨਸਲੀ ਪਰਚਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਅਰਨੈਸਟ ਜੰਡਲ ਨੂੰ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ 15 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਫਾ 11 ਦੀ ਬਾਕੀ) ਭੁਖਾਨ ਦਾ ਦੁਖਾਨ

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਜਹਿਰੀਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨੇ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਵਾਧੂ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ ਉਸਦੀ ਅਜੇ ਸਟੱਡੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਇਕ ਗੱਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਫ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਡੀ ਡੀ ਟੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਲਿਨਡੇਨ ਤੇ ਮਲਾਥੀਆ ਜਿਹੜੀਆਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਬੰਦੇ ਦੇ ਜਿਸਮ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਿਸਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਡੀ ਡੀ ਟੀ ਉੱਪਰ ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਇਨਡਰਿਜ ਤੇ ਪੈਰਾਥੀਅਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਮੱਛੀਆਂ ਅਤੇ ਕੋਕਿਡਿਆਂ ਨੂੰ ਜਹਿਰ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਆਮ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਭਿਆਨਕ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੀੜੇ ਬੜਾ ਚਿਰ ਘਟਣ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਬੱਚਣਾ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੱਡੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿਆਸੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਇਜ਼ਾਦਾ ਨਾਲ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਜਮਾਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਭਿਆਲੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹਲਾਇਆ ਆਦਿ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਾਧੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਹਿਰ ਘੁਲੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਜਹਿਰ ਘੁਲੀ ਹੈ। ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਭੋਪਾਲ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਹਾਦਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਭੋਪਾਲ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਮਹਿਜ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਫੇਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ 'ਹਾਦਸਾ' ਹੀ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਹੀ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਬੇਈਮਾਨ ਹਨ ਜਾਂ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲਾ ਸਾਹਾ ਢਾਚਾ ਹੀ ਵਿਗੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਰਧ-ਰਸੀਰੂ ਰੂਚੀਆਂ ਪੈਦਾਵਰ ਵਿਚ ਕੁਕਾਵਟ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੱਛਮੀ ਤਕਨੀਕੀ ਇਜ਼ਾਦਾ ਦੀ ਬੇਤਰਤੀਬੀ

ਤੇ ਬੇਸਮਝੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਲੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਭਾਰਤੀ ਸਤਾਧਾਰੀ ਜਮਾਤਾਂ ਨੇ ਗੱਦੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਮਾਜੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਠ ਜੋੜ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਭੋਪਾਲ ਵਿਚਲੇ ਹਾਦਸੇ ਉੱਪਰ ਆਦਤ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਮੱਗਰ-ਮੱਛ ਰੋਕੂ ਵਹਾਏ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਢਾਂਗ ਰਚਿਆ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਨ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਕੰਪਨੀ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਫੜਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਹੇਠਾਂ ਦੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਅਮਰੀਕਨ ਵਕੀਲ ਭਾਰਤ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿ ਬਚ ਚੁੱਕੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਕਰਨ ਲਈ ਦਸਖਤ ਕਰਾ ਸਕਣ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਕੌਰਟ ਕੇਸਾਂ ਬਾਅਦ ਖਬਰ ਕੁਝ ਮਿਲੇ ਵੀ ਕਿ ਨਾ। ਪਰ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਾਦਸੇ ਤੋਂ ਪਾਸੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਜਿੱਤ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਰ ਗਏ ਤੇ ਮਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਖਾਸ ਕਰ ਉਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਦਸੇ ਨਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਇਹ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭੋਪਾਲ ਵਰਗੇ ਹਾਦਸੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣ। ਸਾਮਰਾਜ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਤਬਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਉਸਦੀ ਜਿਊਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਦਵਾਈਆਂ ਉੱਪਰ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ। ਯੂਨੀਅਨ ਕਾਰਬਾਈਡ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਿਨਸਾਂ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਲਈ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦਾ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਜਾਂ ਮਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਬਾਅ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜਹਿਰ ਚੜ੍ਹਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਸਕੇ।

ਕੈਲਗਰੀ ਵਿਚ ਇਪਾਨਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਵਲੋਂ ਸ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ 23 ਮਾਰਚ, 1985 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕੈਲਗਰੀ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਇਨ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰੀਕਾ (ਇਪਾਨਾ) ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਕੈਲਗਰੀ ਵਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ 500 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਨਗੀ ਕੈਲਗਰੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਮੈਂਬਰ ਸ: ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਸ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਅਰਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਏ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ।

ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਹਰਕੰਵਲਜੀਤ ਨੇ ਮੰਚ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਮੰਚ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਦੇ ਲੋਕਲ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਐਡਮੈਂਟਨ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ — ਚੁਗਿੰਦਰ ਰੰਧਾਵਾ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕਈ ਇਨਕਲਾਬੀ ਗਰੁੱਪ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਲਾਹੁਣ ਯੋਗ ਸਨ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਾਧੂ ਦਾ ਡਰਾਮਾ “ਜਗੀਰੂ ਲੰਬੜ” ਅਤੇ ਸ: ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਡਰਾਮਾ “ਇਨਕਲਾਬ ਜਿੰਦਾਬਾਦ” ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਡਰਾਮੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਲਾਹੇ ਗਏ।

“ਜਗੀਰੂ ਲੰਬੜ” ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ 14,000 ਮੀਲ ਦੂਰੀ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਜਗੀਰੂ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜਿੰਦਗੀ ਤੇ ਕਾਫੀ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਡਰਾਮੇ ਵਿਚ ਭੂਪਿੰਦਰ ਧਾਲੀਵਾਲ ਵਲੋਂ ਜੀਗਰੂ ਲੰਬੜ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਹੁਤ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਸੀ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਡਰਾਮੇ ਦੌਰਾਨ ਹਾਲ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਅਵਾਜ਼ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਕੇ ਡਰਾਮੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ।

ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸ: ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਡਰਾਮਾ “ਇਨਕਲਾਬ ਜਿੰਦਾਬਾਦ” ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ਿਆ। ਡਰਾਮੇ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ - ਗੁਰਨਾਮ ਫੁਲਕੂ, ਕਮਲਜੀਤ ਮਿਨਹਾਸ, ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਾਗੜੀ ਲਈ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਟੇਜ ਤੇ ਆਏ ਹੋਣ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰੋਲ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਏ ਇਹਨਾਂ ਨਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਕ ਸੁਨੇਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਖਾਸ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਹੀ ਡਰਾਮੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬਾਬੇ ਦਾ ਰੋਲ ਹਰਕੰਵਲਜੀਤ ਨੇ ਬੜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ। ਉਂਕਾਰ ਹੁੰਦਲ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਮਲੀ ਦਾ ਰੋਲ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਲੋਂ ਕਾਫੀ ਸਲਾਹਿਆ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੌਰਾਨ ਇਪਾਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਨੇ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਅਰਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੈਲਗਰੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਨੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਅਜੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਅੱਜ ਭੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਅਜ਼ਾਦ’ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਤੇ ਪੁਲਸ ਨੇ 1950 ਵਿਚ ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਘੋਲ ਅਤੇ 1967 ਵਿਚ ਅਤੇ 1967 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਕਸਲਬਾਜ਼ੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕਿਸਾਨੀ ਘੋਲ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ।

ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਝੂਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਦੇ ਇਲਾਕੇ, ਕਦੇ ਬਲੀ, ਕਦੇ ਜਾਤਪਾਤ ਅਤੇ ਕਦੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜੇ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਇਹੀ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਇਹੀ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਇਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿਤੀ ਤੇ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਕੈਲਗਰੀ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਭੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਾਕਤਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਸ਼ੇਰੇ-ਪੰਜਾਬ ਆਰਟਸ ਵਲੋਂ ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਡਾਂਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਂਕਾਰ ਹੁੰਦਲ ਦੀ ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਹੇਠ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਆਰਟਸ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਭੰਗੜਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਸੀ।

ਸ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀ 54ਵੀਂ ਬਰਸੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਇਨ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰੀਕਾ (ਇਪਾਨਾ) ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਵਲੋਂ 3 ਮਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਕੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਉਹ ਮਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ:

1. ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਹਰਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਕੀਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁਲਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਗੱਦੀ ਨਾਲ ਚਿਬੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਇੱਛਾ ਸਦਕਾ ਪਾੜੇ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ ਦੇ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਹਰਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਸ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੋਰ ਭੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
2. ਅਸੀਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਥੇ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਏ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ, ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਤਲਾਂ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਏ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਕਰੜੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਕਤਲਾਂ ਅਤੇ ਲੁੱਟ-ਮਾਰ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਿਰਪੱਖ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰੜੀਆਂ ਸਜਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਮਨ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕੇ।
3. ਅਸੀਂ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਫੌਜ ਇਕਦਮ ਹਟਾਈ ਜਾਵੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਜਬਰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਿਵਲੀਅਨ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਭੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਗੂ Disturbed Area Act (ਗੜਬੜ ਵਾਲਾ ਇਲਾਕਾ ਐਕਟ) ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਲੱਗੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਇਕਦਮ ਹਟਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੋਕ ਟੋਕ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕੀਏ।

(ਸਫਾ 13 ਦੀ ਬਾਕੀ) **ਐਨ ਸਲਵਾਡੋਰ**

ਬਾਵਜੂਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ 80 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ ਹੁਣ 80 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਮੁਕਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਥੇ ਸਿਹਤ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਟੀਕੇ ਹੀ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਿਹਤ-ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਹੈ, ਮੁਕਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਸਾਇਣ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੋਜ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਐਲ ਸਲਵਾਡੋਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਿਲਟਰੀ ਮੱਦਦ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ। “ਅਸੀਂ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਰਹਿਣਾ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ”, ਰੋਡਰੇਗੀਜ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਮੱਦਦ ਵੀ ਲਈਏ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਇਸ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਏਗਾ”। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੇ ਖਰਚੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਅਮਲੇ ਤੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਉਧਾਰੇ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਿਖਿਅਤ ਹੋਏ ਸਨ, ਹੁਣ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਵਿਚ ਹਨ।

ਐਲ ਸਲਵਾਡੋਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੀਜੇ ਸ਼ਿਸ਼ਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਜੋਸ਼ੀਲਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਪਾਨਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕੰਪਨੈਰੋ ਰੋਡਰੇਗੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਇਸਨੇ ਸਲਵਾਡੋਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਏਕਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਭਰੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਆਸ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਮਿਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਸਲਵਾਡੋਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਧਨ ਵੀ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੀ ਦੇਕਿੱਠਾ ਕੀਤਾ।

ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਘੋਲ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਰੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਚੇ “ਕੋਨੇਡਾ ਦਰਖਾਤ” ਵਲੋਂ ਨਿਭਾਇਆ ਗਿਆ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਸੀ। ਇਸ ਮੱਦਦ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮੇ ਖੁਦ ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਿਕਟ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੱਸੇ ਮੁਤਾਬਕ ਬੰਬੇ ਪੋਲਿਸ ਹੜਤਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਹਰ ਰਾਤ ਖਾਲੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬੰਦ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂਨੀਅਨ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਅੱਡਾ ਸਮਝਿਆ। ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਯੂਨੀਅਨ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕਿ ਬੰਬੇ ਪੋਲਿਸ ਇਕ ਵਧੀਆ ਰੋਸਟਰੈਂਟ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਸੀ।

ਰੋਲ ਬੋਨਾਰ Local # 40 ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਇਕ ਖਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ “ਜਿਹੜੀ ਮੱਦਦ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਬੰਬੇ ਪੋਲਿਸ ਤੇ ਸਾਂਝਾਂ ਸਮਝੌਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮੱਦਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਭਗੜਾ ਸਾਂਝੇ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿਚ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ।”

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿਚਲੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ-ਜਿਹਦ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵਟਾਇਆ। ਅਸੀਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ “ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੱਭ” ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਕਟ ਲਾਈਨ ਤੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਟਰਾਂਟੋ, ਮਾਂਟਰੀਅਲ ਤੇ ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚਲੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਡੀਆ ਵਰਕਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਇਗਲੈਂਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਬੰਬੇ ਪੋਲਿਸ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ, ਦਿਨੀਆਂ ਅੱਖਿਆਈਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਲੜਾਈ ਰਾਹੀਂ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰ ਸਕੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਫੇਰ ਵੀ ਕਰਾਂਗੇ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ “ਕਲਸੀਨਾ” ਫਿਲਮ ਦੇਖਣ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 1984 ਦੌਰਾਨ ਅਜ਼ਾਦ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਲਮਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਇਸ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਨਵ-ਜਮਹੂਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਕਾਰਜ-ਵਿਧੀ (Process) ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋਈਏ। ਕੈਮਰਾ ਟੀਮ ਸਾਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ, ਖੇਤਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਅਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕੀ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਜਗੀਰੂ ਤਰਤੀਬ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਮੇਟੀਆਂ ਚੁਣਦੇ ਹਨ। ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਬੇਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਵੰਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਲ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ (Co-Operatives) ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਗੀਰੂ ਕਦਰਾਂ ਅਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤਾਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਦਹੇਜ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਥਿਆਰ ਉਠਾਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਇਰੀਟਰੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਲ ਵਾਹੂਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ, ਅਤੇ ਇਲਾਕਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਰਗਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਲੈਣਾ ਇਪਾਨਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਲਈ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਸਿਖਿਆ। ਕਾਮਰੇਡ ਗੋਇਟਮਦੀ ਤਕਰੀਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਂਝਾ ਮੋਰਚਾ, ਕਿਸਾਨੀ ਇਨਕਲਾਬ, ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ, ਸਾਂਝੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਰੋਲ, ਮਾਰਕਸਵਾਦ-ਲੈਨਿਨਵਾਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਅਤੇ ਨਵ-ਜਮਹੂਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਪਾਨਾ ਵਲੋਂ ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘੋਲ ਪ੍ਰਤੀ ਮੱਦਦ ਜਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਫੇਡ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਕਾਮਰੇਡ ਗੋਇਟਮ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਮਰੇਡ ਮੋਇਟਮ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਤੇ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਰੀਟਰੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਇਪਾਨਾ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

consumption. a patch near their home to grow what they like for private. Land is owned communally, but farmers can have traded between towns with the zones and sometimes outside the area of production. Some goods are remain in the area of production. What will go to other needy areas and what FNL fighters, what will go to support government officials who decide what will go to support into a "common pot" and is distributed by PPL (the popular Production is cooperative. Whatever is produced goes

that can be harvested quickly. which are repeatedly attacked, crops have to be planted long times. Bee-hives have to be camouflaged. In areas storehouses, in which, sometimes, they have to live for action they have to hide both themselves and their work. continuous military attack they have also organized effort-try. But since all work has to be carried on against work, from fishing and bee-keeping to logging and carpenter- defence. They have workers' brigades for every kind of The people have organized themselves for work and

ment they have known in the past. against bureaucracy, which is the only method of govern- live by whatever they decide. In this way people guard in the villages among the rest of the people, they have to regional units. But since all these representatives live to sub-regional units which send representatives regions, village units send representatives democratic manner: the entire area is divided into five and the democratic organization underlying it. The zones of control are governed by the people in a revolutionary Santiago Rodriguez described this growing strength

The struggle of the Salvadoran people is an inspiration to all third-world people. The enthusiastic response which the friends and members of IPANA gave Com. Rodriguez expressed the solidarity we felt with the Salvadoran people and the message of hope their courageous struggle has for the Indian people. We were also able to raise some funds for the Salvadoran struggle.

U.S. were now in command of revolutionary forces. deserted to them. Some people who had been trained in the they got them from the government forces, many of whom also tionaries did not need to spend any money on weapons because that as an excuse for open invasion. He said the revolution- if we take aid from anybody the U.S. government will use aid. "We want to stay independent", Rodriguez said. "Also, The people of El Salvador do not receive any military searches to help the victims of the government's chemical in cities outside the liberated areas are engaged in re- and community health service in the liberated areas, doctors areas. Not only is there health education, vaccination, than 80% of the people are now illiterate in the liberated countrieside were illiterate before the revolution, more ment's attacks. Whereas nearly 80% of the people in the- lution has made significant progress despite the govern- tion and health-care are the two other areas in which the revo- both in the revolutionary government and the army. Educa- not seen in any leading role now among the formerly women were been the participation of women. While formerly women were A significant aspect of the revolutionary struggle has

Sarabjit

Vol. 7 No. 1
APRIL 1985

WANGAR

[THE CHALLENGE]

A PUBLICATION OF THE
INDIAN PEOPLE'S ASSOCIATION IN NORTH AMERICA
[IPANA]

SUNSET PRINTING LTD.

JUSTICE DEMANDED FOR PUNJAB
1984 IN INDIA
ISOLATE COMMUNAL FANATICS
THE BHOPAL TRAGEDY
REVOLUTIONARY BATTLES
IN BIHAR
"WHO ARE THE GUILTY?" BANNED
EL SALVADOR
ERITREA
"BOMBAY PALACE" WORKERS WIN
RACISTS ATTACK THE JEWS
MARTYRS' DAY IN CALGARY
CULTURAL CONFERENCE IN
PUNJAB

IPANA
BOX 69646
Station "K"
VANCOUVER, B.C. CANADA, V5K 4W7

TO OUR READERS AND FRIENDS:

With this issue our paper WANGAR takes a new form.

Over the many years since we started WANGAR, it has been an important part of our political work : a vehicle to disseminate our views and analysis of the events which affect the lives and future of our people, in India and here. Regretfully the paper has not been as regular as we would have liked. We hope to overcome this in the future. Also, we have realized that our paper should be accessible to such people also who do not read Punjabi. Therefore with this issue we are making WANGAR into a bi-lingual paper.

We hope that our friends and readers will like this new form. Please let us know by writing to us.

Editors
WANGAR.

Please help us update our mailing list. If you have moved or about to move, let us know your new address, with postal code and phone number. Thanks.

Annual Subscription:

In Canada and the US : \$15.00
Elsewhere (airmail) : \$25.00

Editorial and Business Address: IPANA
P.O. Box 69646, Stn."K"
Vancouver, B.C., Canada
V5K 4W7

"WHO ARE THE GUILTY?"

BANNED IN PUNJAB

How much the Government of India (and its wing in Punjab) cares for the democratic norms and how far it is willing to go to cover up its crimes became once more clear when the centrally imposed government in Punjab recently put a ban on the well-known report "Who Are the Guilty?".

Based on the investigations of a fact-finding team, and published jointly by the People's Union for Civil Liberties and the People's Union for Democratic Rights, the widely circulated report deals with the murders of thousands of Sikhs in Delhi after the assassination of Indira Gandhi. It clearly pointed out that important leaders of the Congress (I) and government officials were responsible for the calculated attacks on selected targets and the massacre of the members of the Sikh community; it went as far as to name a number of the Congress (I) leaders, and government functionaries.

This report was translated and published in Punjabi by Prof. Jagmohan Singh, General Secretary of the Jamhoori Adhikar Sabha (Democratic Rights Association) of Punjab. 10,000 copies of the first edition were sold out within a few days. When a second edition was printed, the Punjab government moved in, confiscated 7,000 copies, and imposed a ban on its printing in Punjab.

The government charged that the report incited communal hatred between Hindus and Sikhs. The government has also laid charges of inciting tension and communal hatred against Prof. Jagmohan Singh.

The report is neither a secret document, nor it is illegal in anyway. The only reason for banning it is that the government wants to hide the truth from the people of Punjab.

It is well-known throughout India and outside that the government could have moved in to stop the massacre of the innocent people. Even if one was to ignore the overwhelming evidence that Congress (I) and important government officials were behind the calculated attacks, the fact that the government failed to protect ordinary citizens makes it responsible for the murder of thousands of Sikhs.

And now the government wants to put a ban on criticism, as if an act of criticizing and telling the truth is anti-democratic. Obviously the government does not want its crimes to be exposed by the civil liberty organizations.

The report made it abundantly clear that Sikhs were not killed by ordinary Hindus but by the hooligans let loose by Congress (I) leaders. It gives numerous examples of ordinary Hindus protecting their Sikh neighbours. It is a report which can only strengthen Hindu-Sikh unity, rather than inciting communal hatred.

Who are the people behind PUCL and PUDR, the two organizations who produced the report? They are mostly Hindus. How can a report published by a group of Hindus and expressing sympathy with the plight and suffering of their Sikhs brothers and sisters be labeled as inciting communal violence between Sikhs and Hindus?

We in IPANA strongly condemn the banning of this important document in Punjab and demand that all confiscated copies be immediately returned to its publishers. We further demand that the charges laid against Prof. Jagmohan be dropped immediately.

DEMAND FOR JUSTICE AND DEMOCRACY IN PUNJAB

DESPITE THE MOST TRAGIC DEVELOPMENTS IN PUNJAB OVER THE LAST YEAR LEADING TO THE ALIENATION OF THE SIKHS BOTH IN INDIA AND ABROAD, THE GOVERNMENT OF RAJIV GANDHI HAS DONE NOTHING SUBSTANTIAL TO RECTIFY MATTERS AND NORMALIZE THE SITUATION. THE PEOPLE OF PUNJAB, DEPRIVED OF THEIR DEMOCRATIC RIGHTS, ARE LIVING UNDER MILITARY RULE. ALTHOUGH MANY PEOPLE IN INDIA, BOTH SIKHS AND NON-SIKHS, HAVE BEEN DEMANDING A JUDICIAL ENQUIRY INTO THE KILLING OF THOUSANDS OF INNOCENT SIKHS FOLLOWING THE ASSASSINATION OF INDIRA GANDHI, THIS ESSENTIAL STEP TOWARD JUSTICE HAS BEEN DENIED. INDIAN PEOPLE LIVING ABROAD ARE STILL BEING DENIED THE RIGHT OF UNRESTRICTED TRAVEL IN PUNJAB.

WHILE MAKING SOME SUPERFICIAL GESTURES, RAJIV GANDHI HAS DENIED THE NEED FOR A JUDICIAL ENQUIRY INTO THE MASSACRE OF SIKHS. HE HAS SAID THAT SUCH AN ENQUIRY WILL RAISE ISSUES THAT ARE DEAD TODAY, THAT IT WILL NOT BE IN THE INTEREST OF THE SIKHS. BUT THE MASSACRE OF THOUSANDS IS NOT A DEAD ISSUE. THOSE WHO ARE GRIEVING FOR THEIR DEAR ONES, AND THOSE WHO HAVE FACED INSULT, BODILY HARM, AND THE LOSS OF PROPERTY IN THE SO-CALLED SECULAR INDIA, SIMPLY BECAUSE THEY ARE SIKHS, CANNOT FORGET WHAT HAS HAPPENED ONLY BECAUSE IT SUITS THE PRIME MINISTER. ALL DEMOCRATIC MINDED PEOPLE IN INDIA AND ABROAD DEMAND JUSTICE FOR THE SIKHS, AND SECURITY FOR ALL MINORITIES.

WE DEMAND:

1. THAT THE GOVERNMENT INSTITUTE A HIGH-LEVEL JUDICIAL ENQUIRY INTO THE ANTI-SIKH VIOLENCE FOLLOWING THE ASSASSINATION OF INDIRA GANDHI, AND BRING TO JUSTICE WHO ARE FOUND GUILTY.

2. THAT THE ARMY BE WITHDRAWN FROM PUNJAB AND THE ADMINISTRATION BE HANDED OVER TO CIVILIANS.

3. THAT THE SPECIAL COURTS SET UP IN PUNJAB BE ABOLISHED; THAT THE "DISTURBED AREA" DESIGNATION BE REMOVED; THAT ALL DEMOCRATIC RIGHTS BE RESTORED IN PUNJAB.

4. THAT ALL POLITICAL PRISONERS BE IMMEDIATELY RELEASED.

5. THAT THE GOVERNMENT TAKE IMMEDIATE STEPS TOWARD A POLITICAL SOLUTION OF THE PROBLEMS OF THE PEOPLE OF PUNJAB.

6. THAT ALL TRAVEL RESTRICTIONS ON INDIANS LIVING ABROAD BE REMOVED, SO THAT THEY CAN FREELY TRAVEL TO PUNJAB.

NEWS FLASH

Just as this issue of WANGAR was going to press we received the news that Rajiv Gandhi government is taking some positive steps. Announcements have been made that a judicial enquiry headed by a Supreme Court judge into the organized murder of thousands of Sikhs in Delhi would be instituted, that the ban on the Sikh Student Federation would be lifted, and that those arrested without charges would be released.

The sincerity of these announcements has yet to be tested. We nonetheless welcome them as necessary steps toward undoing all the cruelty and injustice inflicted upon the people of Punjab, and particularly on Sikhs. That these announcements have been made is a partial victory of the democratic forces in Punjab and India.

INDIA : 1984

Nineteen eighty four has been one of the most tragic and eventful years in the recent history of India. Thousands of people lost their lives, and many more their eyesight and health in Bhopal in the worst ever industrial disaster in the world (see separate article). But even more potentially disastrous have been the developments in Punjab: the growth of fanatical violence, the military assault on the Golden Temple, and the barbaric killing of thousands of innocent Sikhs following the assassination of Indira Gandhi. Further, although Indira Gandhi paid the price of her attack on the Golden Temple, she left behind her son Rajiv as the new ruler, and in the manner of her death she left him valuable political capital which would yield him a landslide victory in the elections.

Needless to say these are not isolated and random events. The disaster in Bhopal is not an accident: it is clearly a product of the collaboration between comprador bureaucratic capital in India and U.S. imperialism operating through a multinational corporation, a combination of callousness and greed. The events related to the crisis in Punjab and Rajiv Gandhi's electoral triumph can also be understood as a connected series produced by the interplay of three main factors: the Superpower contention in the region, the centralist authoritarianism and dynastic ambition of Indira Gandhi, and the rise of regional political forces and popular democratic movements.

The most important of these factors is undoubtedly the authoritarian and dynastic nature of the Gandhi regime. It is a significant aspect of the semi-feudal character of India that since 1947, except for two brief periods, the country has been ruled by the Nehru-Gandhi family. Particularly after mid-1960's when she came to power, Mrs. Gandhi made a systematic move toward an autocratic centralization of power. On the one hand, even within her own party she removed all possible challenge to her authority and made all levels dependent on her patronage; and on the other she encouraged and promoted the creation of a mystique around herself and the Gandhi family. While to do the first she relied on her immense craftiness, manipulative skill, and ruthlessness, in order to achieve the latter she utilized India's feudal heritage, giving "darshan" like the emperors or receiving the stamp of "divinity" from holy men, and also fully exploited the modern technology of radio and television.

A third, and essential, element in Indira Gandhi's scheme of power was the extremely clever use of populist slogans through which she, her family, and her party projected themselves as the saviors of the people and the champions of the underdog. In the 60's came "Garibi Hatao"; in the 70's the "20-points programme"; and in 1980, in response to the dismal failure of the Janata government, "the government that works". Of course these slogans did

not last very long and had to be changed as soon as people began to see through them, but while they lasted these populist noises strengthened the hands of the autocratic regime.

By 1982-83 the government of Mrs. Gandhi began to face a crisis again. In many parts of India people began to support regional forces demanding greater autonomy for the States against the centralist trend of her government. In Andhra her party lost power to N.T. Rama Rao and his new regional party, Telugu Desam. In Karnataka, too, her party was routed. In Jammu & Kashmir, despite the attempt of her party to exploit Hindu chauvinism by making the election into a Hindu-Muslim issue, Farooq Abdullah's National Conference won a majority. These forces joined the others already engaged in a struggle against the authoritarian centre in Punjab, West Bengal, Tripura, the north-eastern States, Tamil Nadu and Kerala.

The events in Punjab have to be seen in this context. To understand them properly we have to place them within the overall struggle between Indira Gandhi's centralist-dynastic interests and the people's demand for regional autonomy and democratic norms.

But all significant developments in third world countries are also shaped by the way in which the interests of the two Superpowers, the U.S. and the U.S.S.R., are engaged in their affairs, and India is no exception to this. When Mrs. Gandhi came back to power in 1980, the Soviet Union had already invaded Afghanistan. Now the Soviets had their troops on the western frontier of Pakistan their trusted ally on the east. As the map makes clear, a three-hundred mile corridor through Baluchistan would give the Soviet military access to the Indian Ocean and the oil-producing Persian Gulf. To achieve this, however, it would be necessary to destabilize Pakistan, to balkanize it by encouraging the dissatisfaction of the Baluchis with the Zia regime, and to precipitate the process by a war between India and Pakistan if necessary, as in the case of East Pakistan. The Gandhi government seemed willing to play this game by keeping up a war hysteria against Pakistan even while Pakistan tried vainly to get India to sign a "no war" pact.

On the other hand, it was obviously in the U.S. interest to maintain the stability of Pakistan and to defeat Soviet designs in the area by destabilizing and balkanizing India along the frontier with Pakistan if necessary. Seen in this context, the Khalistan movement, promoted and led as it is from the U.S.A., Canada, and U.K., certainly serves the western imperialist interests in the sub-continent just as much as the Gandhi government's war-like posture against Pakistan has served the Soviet interests.

THE PUNJAB CRISIS : POLITICAL GAMES WITH PEOPLE'S LIVES:

The tragic developments in Punjab are the product of the utterly callous political opportunism of ruling-class parties in India who are willing to sacrifice thousands of lives to gain or maintain electoral power. The Akalis, having lost power to the Congress (I) in 1980, started a populist agitation on the basis of several long-standing and legitimate issues, including the distribution of river waters, the unsettled question of the capital city Chandigarh, and greater provincial autonomy. But the Akalis, who like the Congress, are a party representing the propertied class interests, had been in power and not done anything about these issues which they were now raising. Consequently, their success with the agitation was limited till they started pushing it in a religious direction by calling it *Dharam Yudha*. In semi-feudal India it is always possible to get people worked up in the name of religion. At the same time, the Indira government's refusal to negotiate seriously with the Akalis added to the police killing of Sikhs in 1982-83 also pushed the Akalis and the people of Punjab into an increasingly religious confrontation. The struggle which initially represented the interests of the whole people of Punjab was gradually pushed into becoming a struggle of the Sikhs against Hindu domination in India.

This development was furthered by Sant Bhindranwale. Originally promoted by Congress (I), particularly Giani Zail Singh, undoubtedly in order to create division and confusion among the Akalis, Bhindranwale became far more powerful than his creators had dreamed. He weakened the Akali leadership alright but became the real leader of the movement himself by virtue of the fanaticism he unleashed. Fanaticism and religious fundamentalism have an immense appeal and also the Gandhi government's refusal to work for a political solution made Bhindranwale's way of terror seem the only way. Bhindranwale's supporters made sure also that there would be no political solution by carrying out political murders whenever a solution seemed possible. Terrorist violence of the Bhindranwale supporters in Punjab was matched by the fanatical communal violence of Hindus against Sikhs in neighbouring states. While the Indian state remained passive, Bhindranwale's followers

turned the Golden Temple into an armed fortress, went out of it to commit murders and returned to its sanctuary and led the people of Punjab and India toward the blood-bath of 1947. The Gandhi government allowed this to happen : it waited for an opportune moment to strike when it could deliver a blow that would smash the Akalis, defeat the popular demand for regional autonomy by showing it up as a "divisive" force, and come forward with the slogan of opposing the "threat to national unity". This was the purpose of "Operation Bluestar", the military assault on the Golden Temple.

To a certain extent Mrs. Gandhi's scheme was successful : Hindu chauvinistic forces which her government had been supporting were elated by her action and almost all the opposition parties also bowed to her. But as in the case of Bhindranwale, she had let loose more than she could control : the grief and humiliation she caused the Sikhs by her attack on their holiest shrine and the death of hundreds of innocent people would not be forgiven. Mrs. Gandhi created more supporters of Khalistan than Bhindranwale, and finally she paid for it with her life.

Following the military action in Punjab, Mrs. Gandhi resolved her problem in Jammu & Kashmir by an openly fascistic removal of the Farooq Abdullah government. In Andhra, too, she tried a similar tactic by having the Governor dismiss N.T. Rama Rao's government. But here the tactic backfired : the disunited opposition in India united in the cause of democracy in Andhra. NTR triumphantly proved his majority in the Assembly, and the Gandhi-appointed Governor was compelled to resign. When the assassin's bullets hit her, Indira Gandhi was far from secure in her power. But her death removed from people's minds, at least in the Hindi belt of northern India, the hate and opposition she had earned : she left her son the opportunity of being "Mr. Clean", and appearing as the savior of a country torn by dissension.

After the assassination of Indira Gandhi came one of the most shameful episodes of India's history : Hindu fanatics, mostly in Delhi, mostly lumpen elements led by Congress (I) leaders slaughtered and raped thousands of innocent Sikhs. The police often stood by and turned their faces away when property was looted and houses burnt. The People's Union for Civil Liberties and the People's Union for Democratic Rights have jointly published a documented report establishing that the whole orgy of violence was directed by Congress (I) and its ruffians. But they have also pointed out that many Hindus and others courageously protected and sheltered their Sikh neighbours. This is the ash on which Rajiv's star has risen.

"THE LANDSLIDE" :

Rajiv Gandhi won an unprecedented electoral victory. This is not because Indian people are sentimental and voted for him because his mother was dead. But the assassination of Mrs. Gandhi appeared to give some credibility to the slogan of "national unity", and strengthened the appeal of Hindu chauvinism. But perhaps the more important reason is that the opposition in India had nothing much to offer beyond opposition to Indira Gandhi, so that with her death parliamentary opposition also lost the basis of existence.

Even in its opposition to the Gandhi government the parliamentary opposition does not have a record which inspires credibility : it never opposed the war-mongering of the government; it did not organize the needed opposition against the government for its bringing about the deaths of thousands of people in Assam on the basis of language and religion, or for the communal riots in Baroda, Moradabad, Meerut, Bhiwandi, Hyderabad and other places. On the question of Punjab the opposition parties endorsed Indira Gandhi's Operation Bluestar. The CPI and the CPM supported the government's use of the slogan of "national

integrity". When Mrs. Gandhi died, the Hindu chauvinist organization, the RSS, called on the people to support Rajiv Gandhi "in this hour of national crisis". At the same time the CPM too flew its flag at half-mast; its Politburo member Ranadive declared that the party had no objection to dynastic rule, and called on its cadre to support Rajiv Gandhi. Given this utter bankruptcy of parliamentary opposition, it is not surprising that Rajiv Gandhi won such a victory.

It is also important to keep in mind an essential factor of India's "democratic" process : that the party in power has an immense advantage by its control of state power and all the technology it can appropriate. For instance, the Prime Minister can travel around the country in military aircraft; and the ruling party can freely use the resources of the radio and television. Just to take one example : in 1983 the Ministry of Communication and Broadcasting was given Rs.60 crores to build 135 new relay stations. This goal was realized in time for Rajiv and his party to be able to reach 70% of India's population before the elections.

When the ruling party with its massive control of the financial, technological and other resources for propaganda, patronage, and coercion wins an election in "democratic" India, it is not a matter of surprise. What is significant is when it does not win. In 1977 the people of India voted against Mrs. Gandhi to show their anger for the "emergency"; in 1980 they voted for her to show their disgust for the Janata government.

In the case of the last elections it is still important to note that it was not after all a "landslide". Wherever the people had a real choice, wherever the Gandhi government had most blatantly trampled on democratic norms, the people voted against Congress (I). It happened in Jammu & Kashmir, and in Andhra, and as has been shown in the subsequent elections for the assemblies, also in Karnataka and Sikkim.

Even more significant is the fact that the parliamentary majority has been won on the basis of only about 50% of the popular vote. That means that as many as a half of the people who voted did not regard the Gandhi family especially endowed to rule the country, they were not carried away by the bogus slogan of "national unity" because they did not see any threat to national security, and they were not impressed by Gandhi government's handling of the Punjab question, or by its record in Jammu & Kashmir, Andhra, Sikkim, and elsewhere.

AND FINALLY

Parliamentary elections come and go without making any dent on the massive contradictions and the class make-up characterizing Indian society. The last ones would be no exception. These are periodic manifestations of the infighting between the bourgeois-landlord-kulak combines, with various shades of Superpower penetrations in them. People participate in the elections because that becomes a thing to do, and because there is still the lingering notion that maybe things will change with the changed persona.

To the extent to which last December's elections have humbled the parliamentary opposition, there is going to be a vacuum of some sorts. It is not a bad thing. Because it is bound to create the urgency and the necessity of extra-parliamentary forms of opposition.

It should not be surprising if various groups of communist revolutionaries in India will soon come together and join hands to intensify class struggles and mass movements on various fronts, in order to fill up the vacuum. This at least is the call of the day. And if it happens, it may turn out to be the most positive contribution of the events of 1984.

UNITE TO ISOLATE COMMUNAL FANATICS

The Sikh Student Federation in Vancouver held a public meeting at John Oliver School on March 24. The purpose of this meeting was to inform the Canadian media that no one in the Indo-Canadian community was threatened or intimidated, nor was there any danger to people's right to free expression - in speech or in writing.

As a matter of fact this meeting was called to cover-up the disruption which the Khalistanis in town and a bunch of Hardial Bains' followers had caused to a public meeting, called by ten organizations in the community on February 24, in order to deal with the threat posed to the freedom of expression and speech by the Khalistanis.

For their meeting of March 24, the Khalistanis brought children from the Punjabi School to recite hymns. Parents were urged to come there to see their children on stage. Messages were sent to out-of-town Gurudwaras, asking people to come for this "Important" occasion in Vancouver. Despite all efforts, however, hardly 450 people reached the auditorium. The *Vancouver Sun* of March 25 described the situation like this : "A meeting that was supposed to promote peace, harmony and freedom of speech in the local Sikh community turned into a name-calling and mud-slinging affair Sunday when the news media and a large segment of the Sikh community were accused of spreading lies and hatred."

According to the reports we have received, all the organizers did was to denounce all those whose views they did not agree with.

The real purpose of the meeting was to wash off the bad name Khalistanis had earned for physically disrupting the Feb. 24 assembly called by ten organizations in the community. The organizers, however, failed miserably in their goal.

The February 24 meeting was called to defend the right of free expression and speech. The ten sponsoring organizations included IPANA, Vancouver Sath, and Forum for Communal Harmony. On that day when the organizers and volunteers reached the auditorium they found about 150 members of the Sikh Student Federation and their sympathisers already there. Soon they were joined by Hardial Bains' followers, whose gangsterous activities are known to everyone. Carrying their placards on 2x2 poles they started with their noisy slogans and blocking the main gate.

The large number of people who arrived to participate in the meeting and specially the guest speakers like Mr. Art Kube, President, B.C. Federation of Labour, Vancouver City Aldermen Harry Rankin and William Yee were insulted. Inside the hall, the leaders of the Sikh Student Federation got on the stage with their bull-horns. It was obvious

they had arrived there fully prepared to capture and disrupt the meeting.

Sensing heightened tensions and the possibility of violence, the organizers took the wise decision and cancelled the meeting : some of the Khalistani leaders were openly bragging in the hall that they would not let the meeting proceed. Now these gentlemen are claiming that there is no danger to free speech in the community. Does one need any further proof of that danger in view of what they did on February 24? Freedom of speech to these people obviously means their own freedoms; let no one else speak, let no one else organize a meeting without prior permission from these upholders of truth! When something does not suit them, there are threats and intimidation.

One Khalistani has claimed that the February 24 meeting of ten organizations could draw only 25-30 supporters. If that indeed is the case then why all the disrupters had to go and break up the meeting. If only 30 people came to an auditorium with a seating capacity of 900, wouldn't it have made sufficiently clear how little support the ten sponsoring organizations had in the community? But the reality is that the Khalistanis didn't want the meeting in defense of freedom of speech to be successful. They were scared by ten organizations in the community getting together to call upon the people, and they had decided to physically disrupt the assembly.

There have been many attacks on the freedom of speech in our community in Vancouver. Radio and television broadcasters have been abused and threatened because some of their programmes were found objectionable by the fanatics. The well-known Punjabi poet Gurcharan Rampuri was physically attacked because he had written an article in *Canada Darpan* about Punjab. The prominent lawyer Ujjal Dosanjh was subjected to a murderous attack about which there is wide-spread belief that it was related to his Punjab-related writings. The February 24 meeting called by ten organizations to defend the right of freedom of expression was disrupted. Copies of the paper *Canada Darpan* have been picked up from store-counters and thrown out many times. About a week after the event of Feb. 24 another incident took place : Ajit Singh Damri was assaulted in the New Westminster Gurudwara. According to Damri, the only reason for this was his anti-Khalistan views.

We in IPANA hold the Indian government responsible for the murder of thousands of Sikhs after the assassination of Indira Gandhi. It is the Indian government which is responsible for the military attack in Amritsar and for

the desecration of the Harminder Sahib. We also believe that the pro-Khalistan elements with their irresponsible acts in foreign lands are in fact strengthening the hands of the Indian government. The main reason why there has not been a powerful movement of people in countries like Canada where large numbers of Indian people live is the many irresponsible acts of the Khalistanis. It would have been a wonderful thing if we could impress upon the media and the people of U.S.A. and Canada as to how much we cared for democratic rights, win them over to our side, and promote and build a powerful movement against the Indian government, in order to fully expose its oppressive character.

There is no doubt that the Indian government is principally responsible for the present situation in Punjab. But the Sikh communalists and Hindu fanatics who have been spreading poison in Punjab and India could also be never forgiven. The divisions which are being created in the name of religion could be extremely damaging to the interests of the people of Punjab and India.

Everyone knows that the military attack on the Harminder Sahib and the large-scale massacres in many Indian cities in November have caused much anguish and anger among the members of the Sikh community. People naturally have strong reactions and feelings about them. But everyone should have the right to freely express their views and feelings. Attacks on people's right to free expression is a very undemocratic act and it cannot be tolerated.

Disruptions of meetings or abusing and name-calling does not change people's thinking. We in IPANA have full confidence in the people and in their ability to discriminate and make judgements. Only those without confidence in the people need terrorizing and intimidation.

The problems Punjab is facing are serious ones. It remains under military occupation. People are experiencing severe repression. For all of us it is important that we join hands to denounce this repression collectively and demand that all the democratic rights of the people of Punjab are restored immediately, so that peace, harmony and normal life could be restored. To do that it is essential to isolate those elements who are attempting to stir up Hindu-Sikh hostility. We appeal to all the people to denounce these communal elements and to raise strong and collective voice against the oppression of the Indian government.

REVOLUTIONARIES ORGANIZE A CULTURAL CONFERENCE

On January 26 of this year, as the government circles were busy organizing "Republic Day celebrations" throughout Punjab, the various revolutionary organizations in the state joined together to hold a massive Cultural Conference at Desh Bhagat Yadgar Hall in Jullunder, exposing the farce the military rulers in Punjab were engaging in. Held under the banner of the Punjab Lok Sabha Charak Manch, the Cultural Conference was an important event : not only it defied the repressive military rule in the state, it also put an end to revolutionary inactivity there.

The Conference was divided in three parts : singing of revolutionary songs, poetry recital, and plays. One of the poems of the late Jagmohan Joshi (former Secretary of the Indian Workers Association - Great Britain) was turned into a ballet-style performance which immensely inspired the

audience. There were drama performances by a number of revolutionary and progressive cultural groups which came to participate in the Conference from all parts of Punjab.

Spokesmen for the Lok Sabha Charak Manch announced that such programmes would be held each year during the month of January. We in IPANA most sincerely hope so. The Conference in Jullunder with lively poetry, songs and plays continued for 17 hours, starting from the noon hour of January 26 until 5 A.M. the next morning.

We congratulate the Punjab Lok Sabha Charak Manch, its President, S. Gursharan Singh, numerous volunteers, and the many cultural workers from all over Punjab who put together such a significant event in such difficult times.

PEASANTS AND REVOLUTIONARIES BATTLE WITH POLICE IN BIHAR : MANY KILLED

For the landless and poor peasants of Kaithi-Bigha village in Aurangabad district of Bihar, the year 1984 ended with a new landmark in the on-going revolutionary struggles against the oppression of the landlord-state combine. On the night of December 31 they and two members of the Community Party of India (Marxist-Leninist) who were visiting the village engaged a 1000-strong contingent of the Central Reserve Police and the Bihar Military Police in a gun battle which lasted for 6 hours. Four CRP men lay dead; two seriously injured. Faced with suffocating gases used by the police, the two revolutionaries came out of the hut singing a revolutionary song and shot themselves dead.

As the new year dawned, the Mongar-Bigha tola of the village, where Dalits and landless and poor peasants lived, lay in ashes. For 36 hours the local landlords and the CRP and BMP jawans led by Gaya's Superintendent of Police Balbir Chand engaged in an orgy of shooting, burning, and looting. Every hut was set ablaze. Lakhan, Prahlad and another peasant were shot and thrown into the fire. Three young boys aged 15, 13 and 9 were thrown alive in the flames. Dozens of cattle were burnt alive. Women were molested. Six peasants were dragged to the police station and shot dead there. Ten days after the carnage when some journalists visited the village, the Dalit tola was still completely deserted; the 105 surviving people were nowhere to be found.

The Chief of Police in Bihar dismissed the whole incident as a case of "encounter with Naxalites".

The brutal atrocity by the landlord-police combine on the struggling peasants shows the extent of barbarism which the landlords and their state are willing to practice in order to preserve their system. But it also shows their desperation. As the title of the article describing this incident in Bombay's Economic and Political Weekly suggests, the massive assault was an attempt to "teach the landless a lesson". It was in fact an attempt - not an isolated one - to turn the march of history. For the last several years most of Bihar State as well as adjacent areas in the neighbouring states of U.P., W. Bengal, Madhya Pradesh, and Orissa (as also other parts of India) have been seething with intense class struggles led by various organizations of communist revolutionaries. Bihar in particular has witnessed large scale mobilization of peasants, adivasis, and workers - whether it is in the plains of Northern Bihar, the tribal areas of Santhal Pargana and Jharkhand-Chota Nagpur, or the coal mines and large industrial belts of Dhanbad, Ranchi, Bokaro, and Jamshedpur. The CPI(ML) led by Comrade Vinod Mishra, the CPI(ML) led by Comrade Santosh Rana, the CPI(ML) (Party Unity group), the Maoist Communist Centre (MCC), and a section of the CPI(ML) led by the late Comrade C. Pulla Reddy have all made deep penetration among the oppressed masses in much of Bihar. Working in separate areas and in harmony with each other, the various organizations, drawing from the vast experiences since the days of Naxalbari, have been leading class struggles and mass movements in district after district of the state. Thousands of acres of land forcibly occupied by the landlords have been captured and retained after armed clashes. Guerrilla squads and armed units have been operative. Militant struggles to force the payment of minimum wage to the agricultural labourers have been successfully waged. Notorious landlords have been tried and punished in people's courts.

The landlords have been organizing too. With the full aid from the state they have been building private armies, like Bhumi Sena, Kunwar Sena, etc. They have much to defend. For centuries they have been exploiting the poor peasantry and the tribals in a most feudal form. After all the land reforms, Bihar still has landlords who live like Rajas - owning not just 2, 3, or 400 acres of land but upto 4-5,000 acres. In much of Bihar plains upto 80% of the land is owned by just 5% of the village people. Poor and landless peasants are forced to live outside the main village area.

They cannot walk - even in rain or hot sun - with an umbrella : it is considered an affront, because the landlord is supposed to be their "umbrella". They cannot wear washed clothes or shoes in front of the landlord; they must not grow moustache; they cannot sit on a cot if the landlord or his toughs happen to come by. Sexual abuse and humiliation of the Dalit women is a routine affair; in some areas the landlord could even demand that the new bride of a poor peasant must spend the first night at his house. The minimum daily wage for an agricultural worker prescribed by the state is Rs.8.05, or 4 kilos of paddy, but the usual practice is to pay Rs.4.00 or 2 to 3 kilos of coarse grain, and they are cheated even in this through fake weighing. Debt bondage of the labour force is widespread. Once a worker has taken a loan from the landlord, for generations his whole family continues to work for him trying to pay back the loan. It is these poor peasants who year after after try to escape their oppressive conditions and become "*Bhaiyyas*" in the fields of the rich peasants of Punjab and Haryana, just as the sons and daughters of Punjab's poor and middle peasantry try to find better living conditions by working in the fields, factories and mines of Canada, the USA, and England.

It is in these conditions of Bihar and the neighbouring region that the communist revolutionary groups have been building their mass bases, and leading militant and armed class struggles.

Militant peasants holding a meeting in a Bihar village

And it is these conditions which the big landlords have been trying to preserve through their private militia and with state help.

In the area of Aurangabad district where the year-end armed confrontation occurred, the biggest landlord is one Satyendra Narain Singh, a formidable Rajput leader, a Congress Party MP, who owns 4,000 acres of land. In the whole area he is known as the "*Chote Saheb*". There are others too : Shankar Dayal Singh, also a Rajput and a former Janata Party MP; owns 1,200 acres; Jagannath Singh owns 600 acres. There are many who have 100 acres or more. Nearly 50% of the rural population is landless. And since there hasn't been much of industrial development in the region, the landless people have no choice but to suffer under the oppressive conditions set up by the landlords.

For a long time, it is the Maoist Communist Centre (MCC) which has been active in the area as an underground organization; later coming out in the open through a mass front called the *Krantikari Kisan Committee*. Over the last two years or so, the CPI(ML) led by Com. Vinod Mishra also began to organize in this district. The Indian People's Front (IPF) subsequently came up as an open organization of poor peasants and landless labourers in the area. And soon many struggles began to take place under its leadership. A dispute occurred over a piece of land on which some landless peasants had been living for over 20 years. The landlords tried to throw them out which the Dalits resisted successfully. Then, struggles took place over the minimum wage prescribed by the government, leading to the build up of a movement spread over 15 villages under the leadership of the *Kisan Sabha* of the IPF. As all this was going on, the landlords also formed a militia of their own, known as Satyendra Sena or Raja Sena - naming it after the biggest landlord in the area.

The most serious affront came when the poor peasants decided not to vote for the *Chote Saheb*, Satyendra Narain Singh, at the time of the last parliamentary elections in December, and rallied behind a Janata Party candidate supported by the IPF. They also organized in such a manner that prevented the use of blatant muscle power and booth capturing. Although the big landlord won the election, it was not an easy walk-over for him.

The traditional power of the feudal lords, linked as

they were to the Congress Party and the state machine, was rapidly eroding and they decided to let loose a reign of terror. Several landless peasants in the nearby village of Kaira were severely beaten up because they expressed their unhappiness over Satyendra Narain Singh's victory. In the village of Makhara the daughter-in-law of Kanhai was raped by the son of the very landlord for whom Kanhai worked as an attached labourer. When he complained to the "master", he received severe beating. A formal complaint by him with the Obera police station did not bring any result.

It was to plan a resistance to this terrorizing that two members of the CPI(ML) led by Comrade Vinod Mishra came to the village of Kaithi-Bigha. News of their being there and holding a meeting with the militant activists in Mongar-Bigha tola was sent to the police by the landlords. What followed was the heroic resistance put up by the revolutionaries, and the savage repression the day after.

Despite their great heroism and militant resistance, for the poor and landless peasants of Kaithi-Bigha village the year 1985 began with a set-back. They lost many lives. Their homes and cattle were destroyed. The survivors had to leave the place. But it can only be a temporary set-back. The people will return to the village to rebuild their homes and their struggles, as it happened in many villages similarly ravaged by police, military, and landlords - in Birbhum, in Gopivallabhpur, in Bahragura, and other places during the earlier phase of the Naxalbari movement. This time around, the Mongar-Bigha tola is one among the thousands throughout Bihar which are seething with on-going organized struggles of the masses led by several communist organizations who have learnt important lessons from this past. The sacrifices of the people of Kaithi-Bigha will not be forgotten; they are being avenged by numerous victories the people of Bihar are winning - at many other places and on many other fronts.

And when all these struggles link up with each other and all the organizations leading them unite more firmly, as they have been doing increasingly, it will turn into such a formidable force that all the Satyendra Narain Singh's and all the CRP and BMP would not be able to face upto it.

We in IPANA hope that such a day is not far off.

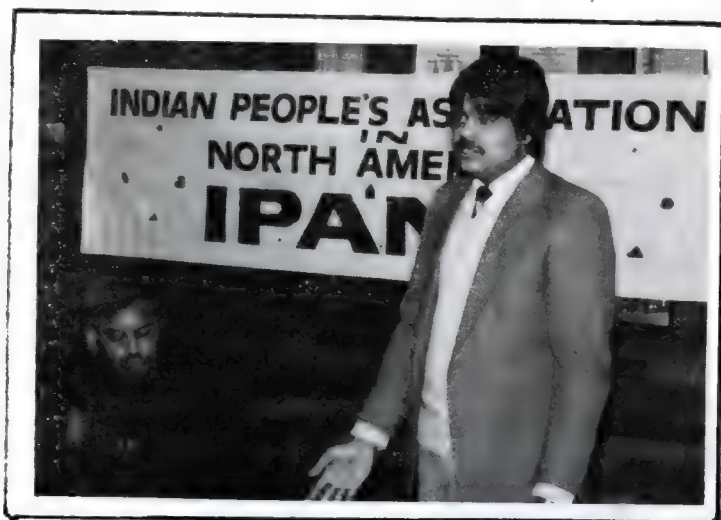
A Bihar peasant holds up one of the four flags posted at the four corners of a field captured from a landlord in 1984

BOMBAY PALACE WORKERS WIN A LANDMARK VICTORY

For full ten weeks, the owner and the management of Vancouver's famous and classy Indian restaurant, Bombay Palace, tried all the usual tricks owners use to break a strike. They used scab labour, getting them in and out of the restaurant through the back door. They used physical assault on the workers on the picket line. They tried to intimidate them in numerous other ways. They tried to buy them off by offering jobs at another restaurant they owned in the city, the Raga, or arranging jobs for them at out-of-town places. They hired expensive lawyers to get court injunctions against the workers, as well as against the numerous friends of the workers who set up friendly pickets. They used "influential" media-men in the community to mediate and intimidate. They bought expensive time on TV to build up their sagging reputation.

But they lost. After ten weeks, on March 18, the owner and the management of the Bombay Palace finally accepted defeat and signed the first Collective Agreement with the Union: Local 40 of the Hotel, Restaurant and Culinary Employees and Bartenders Union.

For Paramjit Singh, Arwinder Sidhu, Ranjeet Singh, Balwinder Dhillon, Chander Pal Singh, Gurpal Singh (all waiters of Bombay Palace), and six other employees in the kitchen, it was a moment of great victory: all their demands were met. So it was for the dozens of other people in IPANA, in the Indian community at large, as well as in the non-Indian community, who went on the picket lines and helped the striking workers in numerous other ways.

Paramjit Singh, a Bombay Palace worker, explains the struggle at a meeting called by IPANA

It was also a landmark victory, since it is the first time that a restaurant owned and operated by an Indian, with Indian employees, has been successfully organized in Vancouver.

And Bombay Palace is no ordinary Indian restaurant. It is truly a multinational outfit: with similar restaurants in New York, Chicago, Houston, Montreal, Toronto, London (England); and with plans to open more in Los Angeles, Paris, Bombay, Victoria and who knows where. They also own hotels. Just as the employees of Bombay Palace were going on strike, the owners bought out another top-grade restaurant in town, the Raga.

It is fine if they do so. And if the food they serve is good and the decor and service they provide pleasant, so much the better. Such things can only enhance the prestige and pride of the Indian community - particularly in view of the racism and bigotry our people have been subjected to in societies like Canada. "Curry-smells" after all can be tempting and worth savoring.

But not, if all this is done by super-exploiting the working people, by using their vulnerable economic status, and by denying them the dignity and the rights the workers should have. This is what the Bombay Palace was doing until they were forced to sign up the first contract.

Workers laboured here for 12-14 hours a day, six days a week & averaged about \$3.00 an hour. They had to buy their own uniforms, and get them cleaned. There were no holiday pay and no overtime. All the tips they made (averaging about \$60-70 a day each worker, according to their spokesman) they had to surrender to the management, who paid out their salaries out of it, and even saved! Anyone who questioned was instantly fired. Typical of most employers in the Indian community, the Bombay Palace management treated its workers as if they were semi-feudal lords in India.

The employees decided to go the union way. It was not easy. With all the money and muscles at his disposal, the owner tried to fight the certification. But holding their unity together the workers won it. The struggle was not over though. Even after the Union was certified, the owner Iqbal Chatwal dragged on for months before signing the first Collective Agreement. Other owners of the Indian restaurants in town, particularly Mr. Manmohan Singh of the Punjab restaurant who several years earlier had succeeded in frustrating his workers' efforts to organize, were behind him. Bombay Palace employees had no choice but to quit and set up a picket line.

It is at this stage that they approached IPANA for help. We are happy and proud that they did. We did what we could. A leaflet in English and Punjabi was prepared and distributed widely in the community. Influential sections of the Indo-Canadian community were approached to persuade them to stay away from both Bombay Palace and the Raga, until the strike was settled. About twenty people once showed up at the Bombay Palace with picket signs to extend support to the striking workers. When an injunction came down, limiting the pickets to three people, a picket was set up one evening at the Raga, with picket signs and leaflets, which practically shut down the place for the evening. According to a formal complaint filed by the owner, hardly anyone out of the approximate one hundred seats booked for the evening showed up that night. For this, Iqbal Chatwal the owner, even dragged IPANA and its Vancouver President, Hari Sharma, to the Labour Relations Board in an attempt to sue for damages. The matter was rightly dismissed by the LRB. We approached other IPANA Units - in New York, in Montreal, and in Toronto - as well as the comrades in the Indian Workers Association (Great Britain) in London, England, in order to bring pressure on the management of the Bombay Palace branches in those cities. Articles were written, weekly, in the community press in order to keep the people informed. The role which the Punjabi weekly, *Canada Darpan*, played throughout this struggle is particularly commendable. In addition, English language media - newspapers, radio, and television - were approached to get coverage of the struggle from time to time. All this

THE TRAGEDY OF BHOPAL MUST NOT BE FORGOTTEN

The worst industrial disaster in human history took place in Bhopal, Madhya Pradesh, on the night of December 2, 1984. On that night the Union Carbide pesticide plant in the city leaked several tonnes of the deadly methyl isocyanate gas which the company uses to produce its pesticide, Sevin. For more than two hours the gas, contained in underground tanks, leaked uncontrolled and spread as a dense fog over a large part of the city. The people had no warning; there was no siren. They had no means of escape; there was no arrangement for evacuation. 10,000 people died. 50,000 were blinded. Thousands of survivors suffered severe damage to their brain, lung, liver, and kidney. Many of them will die slowly. Many unborn children will be born crippled. Needless to say, most of these victims were the poorest of the poor: worker families living in shanty towns around the plant.

The immediate cause of the gas leak is of course mechanical failure. The isocyanate has to be stored in liquid form below 100° F. because at that temperature it becomes gas. At higher temperatures the gas expands, building up pressure inside the tank. From recent reports it appears that the refrigeration unit which controls the temperature of the tanks had been giving trouble for about a year and failed on this occasion. None of the safety measures worked: a pipe-line connecting the two tanks containing isocyanate to a third tank always kept empty to receive any excess gas had been malfunctioning for some time and did not work; the apparatus to neutralize and burn off escaping gas was out of order. The control panel which indicates the temperature and pressure in the tanks had also been removed, so that there was no monitoring of the deadly chemicals.

But why did this happen? How is it that such extremely dangerous chemicals as methyl isocyanate and phosgene were being stored with such extreme casualness at the plant? The answer is that Union Carbide (India) Limited (UCIL) which owns the plant has very little concern with the safety of either its workers or the Indian people. The incident of December 2, 1984 did not happen without warning: in December 1978 a fire broke out in the factory; on December 26, 1981 Mohammed Ashraf, a worker, died from leaking phosgene gas; on February 10, 1982 twenty five workers were seriously injured by leaking phosgene gas; on October 5, 1982 four people died from a break in a pipeline and people in nearby areas complained of a choking sensation. Yet nothing was done to improve safety conditions. When production stopped at the plant on October 22, 1984 nobody was sure how much gas was stored in the tanks because the gauges were not working. The coolant for the chemicals was finished on November 24, 1984 but no fresh supply was procured. Without any doubt the primary cause of the Bhopal tragedy is the criminal callousness of Union Carbide (India) Ltd. regarding industrial safety.

But UCIL is a subsidiary of the powerful multinational Union Carbide of USA and the Bhopal tragedy is yet another example of the different standards of safety maintained by multinational companies in developed and third world countries. Despite initial claims that safety standards in Union Carbide plants were the same everywhere, it is now known that while their West Virginia plant is equipped with a sophisticated computerized warning system, the company had decided not to install such in system in India.

But ultimately the responsibility for safeguarding the people and enforcing safety standards lies with the government, and Bhopal provides a classic example of the collaboration between a government utterly callous about the

welfare of the people and a multinational company concerned with nothing but its profits.

The lethal nature of methyl isocyanate (MIC) is well known and has been well known to the Indian government. Yet Union Carbide had no problem getting permission to start a plant for the production of Sevin which requires MIC in Bhopal in 1969. The Union Minister of Petroleum and Chemicals, V.P. Sathe has been claiming as an excuse that at that time the area was "barren land". This is nonsense because the plant is only 3 Km from the railway station, the railway colony, the Electricity Board, Bhopal Textile Mill, and the commercial centre of the city. In spite of this Union Carbide was given further permission in 1973 to actually produce MIC at its plant ostensibly to save foreign exchange. It is worth noting in this connection that Britain and France, two countries that have plants using MIC, do not allow production of the chemical because of the danger involved. Both countries also have severe limitations on the amount of MIC that can be kept in storage. In France, the Union Carbide affiliate, La Littorelle, maintains extensive security: the air in the plant is automatically monitored, a crack emergency team is held in readiness, and a water system is set up to wash away any leaking gas. The only other plant in the world where MIC is produced is in South Charleston, USA, situated far away from populated areas.

In 1975 M.N. Buch, administrator of Bhopal, became alarmed at the situation and demanded that the plant be removed. Instead, the government promptly removed Buch while the plant remained. Nor did the state government respond to the numerous accidents at the pesticide plant: enquiries were ordered and the matter hushed up. When the question was raised in the state assembly in December, 1982 the Madhya Pradesh Labour Minister, Tarasingh Viyogi declared: "A factory cannot be shifted like a stone. There is no danger to Bhopal."

The government of India and the government of Madhya Pradesh are partners in crime with Union Carbide (USA) and Union Carbide (India). Imperialism seeks to set up shop in Third World countries to take advantage of cheap labour, and lax laws and escape the stringent safety regulations of developed countries. Its interest is profit. But it also serves the interest of the ruling classes of Third World countries by offering technological "solutions" to the socio-economic problems of these countries. That is why the Indian government's "Green Revolution" and the production of deadly pesticides have gone hand in hand. While the real problem of production in the Indian countryside is that the land is owned by a small minority while the vast majority of the people are landless and land-poor peasants, the Indian ruling classes have sought to "solve" this problem by importing the technology from the Imperialist countries: they have tried to use their "green revolution" to stop a real revolution. Fertilizers, special seeds, tractors, and pesticides are the main ingredients of this "green revolution". This strategy has served them to a certain extent but has also exacted a heavy price.

According to UNEP figures 22,000 people die in the Third World countries every year from pesticide poisoning; according to the WHO every minute someone in developing countries is poisoned by pesticides. And a very large percentage of these chemicals which kill people in the third world are banned in the countries where they are produced.

- Continued on page 14

STRUGGLES IN THE THIRD WORLD

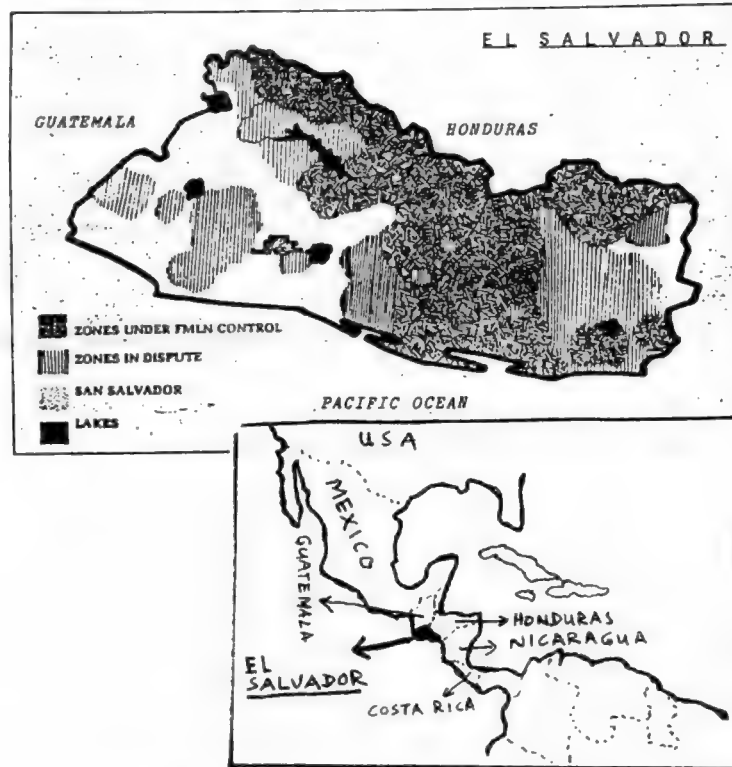
REVOLUTIONARY SURGE IN EL SALVADOR

On March 31, IPANA in Vancouver had the honour of holding a study meeting with Companero Santiago Roderiguez, a peasant revolutionary leader from El Salvador who has been touring Canada as the international representative of the FMLN/FDR zones of control (liberated areas) in the country.

El Salvador is a small country, the smallest republic in Latin America. With an area of about eight thousand square miles, which is quarter of the area of Vancouver Island (B.C. has 366,255 square miles), it has nearly 6.5 million people, making it the most densely populated country in America. The country has two volcanic ranges but most of it is fertile agricultural land. The most important crop in the country is coffee. Cotton, sugar, and rice are also important crops. Food processing, cotton textiles, and shoe manufacturing are important industries. The land is owned by a handful of rich families who control its economy while the majority of people live in poverty. U.S. capitalists have large investments in El Salvador. For example, Hills Brothers, the American coffee manufacturer, is the largest coffee producer in El Salvador.

The present phase of the struggle, Companero Roderiguez said, began in 1970 when many people who had had hopes of achieving social justice through political parties realized that these parties did nothing to help people, and began to participate in organized mass struggles. Workers in the countryside and cities, professionals and students, all formed their organizations and united in the struggles. Many people in the Church also supported the struggle for democratic rights, better wages and social reform. As these struggles intensified through the 70's, the government's repression also became severe, till in 1981 the people finally took up arms to achieve liberation. In spite of the U.S. military and financial support of the government, the revolutionary forces, led politically by the Democratic Revolutionary Front (FDR) and militarily by the FMLN, have already established clear control over one third of the country, and partial control over another third (see map).

The government, with its 48,000 soldiers, 300 U.S. military advisers, and U.S. supplied arms and aircrafts, has been carrying on a relentless and devastating war on the people. Whole cities have been wiped out by bombing. In some provinces, the extensive bombing has destroyed 70% of the crops. The government has been using white phosphorous, napalm and other chemical weapons. It also has sophisticated reconnaissance planes that can track any movement. Much of this information is sent to Washington and relayed back to the Salvadorean military in less than two hours.

More than 50,000 civilians have been killed by the government in Salvador. Also, right-wing death squads have killed more than 6,000 people who have "disappeared". According to the Non-Governmental Human Rights Commission, there are 375 political prisoners. This number is low because very few who are captured survive as prisoners: the government arrests people without charges, holds them without trial, and subjects them to torture to get "confessions".

In spite of this repression, the strength of the liberation forces has been growing. Even *Time* magazine reported recently that the coffee growers cannot harvest coffee without agreement with the revolutionary forces, so that American corporations had been pressuring local growers to negotiate with revolutionaries for the harvest.

- Continued on page 17

RACISTS ATTACK THE JEWISH PEOPLE

In recent months racists in Canada have directed their hate and violence mainly against the Jewish people.

Two Jewish places of worship, the Temple Shalom Synagogue and the Schara Tsedeck Funeral Chapel, both of them in Vancouver, were fire-bombed during the month of January.

Last year, the case of Jim Keegstra, the Alberta school teacher who had been preaching hate against Jews and teaching his students that the Holocaust, the massacre of 6 million Jews by the Nazis, did not take place, brought to the attention of people an important aspect of the strategy of organized racism: the attempt to whitewash the crimes of the Nazis, to claim that millions of Jews were not sent to gas chambers, and to blame the Jews for creating and imposing a gigantic "lie" on the people of the world.

During February 1985, the trial of Ernest Zundel in Ottawa once again focussed attention on this issue. Zundel is a West German citizen holding landed immigrant status in Canada. He has written and co-authored several works claiming that the Holocaust did not take place, that the Nazis never had any plan to exterminate Jews, and that there were no gas chambers at Auschwitz and Dachau. He was brought to trial on the charge of knowingly spreading false information and propagating hatred against an identifiable group.

Zundel was defended by Doug Christie, a Victoria lawyer and founder of the Western Canada Concept, who had also defended Keegstra. One of his chief witnesses was Doug Collins, the notorious racist columnist from Vancouver. But despite Christie's ridiculous attempt to show that the massive evidence gathered by the U.S. military in Germany was "propaganda", and his shameful harassment of survivors of Nazi extermination camps during cross examination, the jury found Zundel guilty of knowingly spreading false information.

Although the trial gave the racists a good deal of publicity and brought much pain to all who lost their loved ones in Nazi camps, it has been an important victory in the fight against racism. Racism cannot be eliminated by ignoring it and hoping that it will go away; it has to be confronted, brought into the open, and challenged boldly.

Between 1980 and 1983 the East Indian community was the main target of racist fire-bombings, shootings, killings, and other forms of violence. More recently, organized racism in the US and Canada has taken a more clearly pro-Nazi and anti-Jewish direction. The East Indian community must stand in solidarity with the Jewish community against racist attacks. We must work together against every form of racism, whichever community may be its target for the moment. We must demand that the government bring to justice all who commit acts of racial violence or propagate racist hatred.

Continued from page 11 **Bhopal tragedy**

The damage done to the environment in India by the reckless use of chemicals is just beginning to be studied. But a few things are already clear. Indians have the highest level of DDT of all people in the world. This, along with insecticides like Lindane and Malathion, used in India, is extremely harmful to the body and is passed from the body of the mother to the child. Because of its harmful effects DDT is banned in the western countries. The use of Endrin and Parathion as pesticides has led to the poisoning of fish and crabs in Karnataka and serious diseases among people eating these. It is also known that pest problems often become more severe after use of pesticides because the pests bounce back in larger numbers after being knocked out for some time and develop resistance to the chemical.

Political problems cannot be solved by technological means. The Indian ruling classes have collaborated with multinational corporations like Union Carbide in order to bring a chemical solution to the problem of agricultural production. This has poisoned the environment, poisoned the bodies of Indian people, and in a dramatic manifestation led to the tragedy of Bhopal.

What happened in Bhopal is not an "accident" caused by mechanical failure. Nor did it happen merely because politicians are corrupt or technology as such is evil. It happened because of the systemic disorder in Indian society, the semi-feudal land relations which inhibit productivity

and generate poverty in the countryside, the indiscriminate and utterly callous use of western technology by the Indian ruling classes to evade the real problems of society and the consequent collaboration between the imperialist greed for profit and the Indian ruling classes' need to maintain their power.

Rajiv Gandhi and other politicians went through the usual exercise of shedding tears and showing concern, including the gimmick of keeping the American President of the company under house arrest for a few hours. There were big talks of suing the parent company for damages. Hordes of American lawyers have descended upon Bhopal to get signatures from the survivors for court cases. Who knows if any of these would ever get a share of the financial compensation, after long and drawn-out court procedures. In the meantime, the limelight has shifted to the "new era", supposed to have been brought about by Rajiv Gandhi's election victories. The dead and the dying can be side-tracked. In a country where calamities and disasters happen all the time, one more comes and goes and the business continues as usual.

But the people of India cannot afford to let the Bhopal tragedy be forgotten. In it is symbolized the very ruthlessness of imperialism and the havoc it creates in the Third World. Led by a Joint Action Committee of communist revolutionaries and joined by numerous groups of scientists, ecologists, professionals and many prominent individuals, a nationwide campaign has been launched to demand banning of all harmful pesticides and drugs. In about a dozen cities all over India demonstrations have been held. A movement calling for the boycott of all Union Carbide products has also begun.

All of this will bring no reprieve to those who have died or who are dying. But hopefully it will create enough of people's pressure to put an end to the poisoning of India.

MARTYR'S DAY CELEBRATED IN CALGARY

Over five hundred Indian people living in Calgary, Alberta participated in a cultural programme to honour the many martyrs of Indian revolution on March 23, 1985 - to mark the anniversary of the martyrdom of India's brave sons : Sardar Bhagat Singh, Rajguru and Sukhdev.

Jointly organized by the Indian People's Association in North America (IPANA) and the Lok Sabhyacharak Manch, the public meeting was chaired by S. Sohan Singh Mann, a well-known member of the Indian community in Calgary. In his welcoming speech, Mr. Mann paid homage to the memory of S. Bhagat Singh, Rajguru and Sukhdev.

Harkanwaljeet, a spokesman of the Lok Sabhyacharak Manch, spoke about its founding and its objectives. He said that the Manch in collaboration with other progressive organizations will attempt to present the revolutionary art and culture of the Indian people.

Members of the Lok Sabhyacharak Manch along with several members of the Punjabi Literary Association, Alberta, presented many revolutionary group songs in the programme.

The programme's highlight were two plays : "Jagiroo Lambar" written by Sadhu, and "Inquilab Zindabad" written by S. Gursharan Singh. Despite some problems with the sound system, the large audience thoroughly enjoyed the two plays and expressed their appreciation by repeated applause in the course of the performance.

Sadhu's "Jagiroo Lambar" is a mono-act play; it highlights how feudal values continue to affect the lives and relationships of our people despite the fact that they have left India thousands of miles away. Bhupinder Dhallwal, a known Vancouver artist, who has performed in IPANA's programmes before, gave an excellent portrayal of Jagiroo. Again and again people interrupted the act by clapping.

Gursharan Singh's play "Inquilab Zindabad" was performed by the members of the Lok Sabhyacharak Manch. Taking off from the struggles and sacrifices of Bhagat Singh, Rajguru and Sukhdev, the play comes down to present day India depicting the exploitation and oppression the people continue to face, and the need for advancing the revolutionary struggles for total freedom. It was an excellent performance, despite the fact that three of the actors - Gurnam, Kamaljit and Pritam - had never been on the stage before. Particularly noteworthy were the performances by Onkar Hundal, and Harkamaljit in the role of the old Baba.

In his speech, IPANA President Harinder Mahil paid tribute to the memory of Bhagat Singh, Rajguru and Sukhdev and congratulated the organizers for holding the first ever meeting in the city of Calgary honouring the martyrs of Indian revolution. The dreams of those brave sons of India, and many others who laid down their lives fighting British colonialism, are still unrealized, Mahil told the audience. The revolution continues, to free the country from class oppression and imperialist domination. He reminded people that the army and police of "independent" India had killed thousands of communist revolutionaries during the 40's and the 50's in Telangana, and again during and after the 1967 armed uprising in Naxalbari. On the other hand, the ruling classes have often used regional, linguistic, and caste differences, and religion, to divide people. If we examine carefully, Mahil said, this is exactly what happened in Assam, Jammu & Kashmir, Punjab, and many other places. The IPANA President again congratulated the organizers and expressed the hope that such programmes would continue to

be held in Calgary. Expressing further his confidence that the various revolutionary forces in India would come together so that the dreams of Bhagat Singh, Rajguru, and Sukhdev would come true, he appealed to the people to stay united, above religious, language, and regional differences, and to advance support to the revolutionary struggles in India.

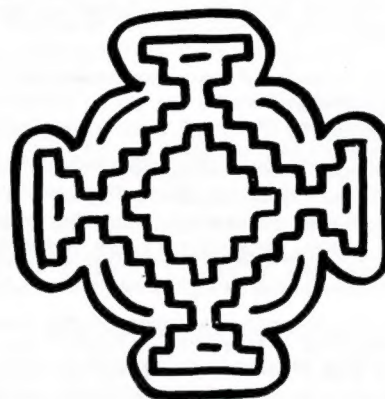
The cultural programme ended with two dance items performed by Sher-e-Punjab Arts : a group dance by young men and women, and a Bhangra performance by children.

At the end of the programme celebrating the 54th anniversary of the hanging of S. Bhagat Singh, Rajguru, and Sukhdev, the Indian People's Association in North America (IPANA) and the Lok Sabhyacharak Manch presented three resolutions which were passed by loud applause by the audience:

1. We strongly condemn the attack by the Indian army in June 1984 on the Golden Temple. The military action has hurt the religious feelings of the Sikhs in unforgettable manner. This attack whose objective was to cause divisions among the people so that the Indira Gandhi government could achieve its narrow goal of continuing to rule India has further complicated the Punjab issue.

2. We hold the Indian government responsible for murders of thousands of Sikhs in Delhi and other cities of India after the assassination of Indira Gandhi. If the government cannot protect Sikhs in Delhi, where else could it do so! We strongly condemn the murders of thousands of Sikhs after the assassination of Indira Gandhi, murders of many Hindus, Sikhs, intellectuals, and writers in Punjab before the military attack on the Golden Temple, and the attacks on Sikhs travelling through Haryana. We demand that all these murders and related incidents be investigated by a neutral Commission, and the culprits be strongly dealt with so that peace, harmony and the unity of the country can be maintained.

3. We demand an immediate withdrawal of the military from Punjab, an immediate end to oppression of the people of Punjab, an immediate release of the political prisoners, and that the administration of Punjab be handed over to a civilian government. We further demand the removal of the Disturbed Area designation from Punjab, and the removal of all travel restrictions on Indians living abroad from travelling to Punjab, so that they can freely visit their native villages and cities.

At that time, Com. Goitom reminded us, the Soviet Union was one among only nine countries who had opposed this federation in the United Nations, the Soviets strongly arguing for a complete independence for Eritrea. The same Soviet Union today, under new rulers, is fully backing the Ethiopian military junta in keeping the Eritrean nation as a colony. The reason is very clear. Since 1977 Ethiopia is very much under the Soviet hegemonic control. But Ethiopia without the Eritrean territory remains landlocked (see map). In order for the Soviets to serve their strategic interests of controlling the sea lanes in the Red Sea and therefore the Suez Canal, Eritrea has to somehow be kept subordinated.

Under the U.N.'s formula of the federation, Eritrea at least had an autonomous government with legislative, executive and judicial authority over its own internal affairs. Even this was violated when in 1962 Haile Selassie, the emperor of Ethiopia, completely annexed Eritrea, with the full backing of the U.S.A. The hopes of the Eritrean people for complete independence, which they were pursuing all these years through peaceful means, were finally shattered. And thus emerged, in 1961, the Eritrean Liberation Front.

Since then the Eritrean people have been engaged in an armed struggle to liberate their nation. Since then many things have happened. Haile Selassie himself was deposed in 1974 by the Dergue (a "Committee" of military officers). In Ethiopia itself revolutionary forces began to consolidate under the banner of Ethiopian People's Liberation Party, pushing for total change in the society. For some time it seemed that there was complete solidarity between the people of Ethiopia and the people of Eritrea. The whole area was surging with massive struggles. Then came the palace coup of February 2, 1977, bringing to power the Soviet puppet Mengistu in Ethiopia. The Soviet leaders had likened Mengistu's triumph with the Bolshevik revolution of 1917!

In Eritrea too the national liberation struggle has gone through several phases since it began in 1961. Com. Goitom pointed out that over a period of time it became clear that the Eritrean Liberation Front did not have a clear political perspective about the future of independent Eritrea, nor did they practice proper organizational norms. Many struggles took place within the organization eventually leading to the formation of the Eritrean People's Liberation Front (EPLF) in 1970.

The national liberation struggle in Eritrea has gone through some very difficult times, Com. Goitom told. First there was internecine conflict between the ELF and EPLF forces for the first few years, almost taking the

proportion of a civil war. However, through these struggles the EPLF forces demonstrated their superior political ideology and military discipline. More recently, the two organizations have come much closer in united struggles. Then, after the Soviet-backed military junta came to power in Ethiopia, the Eritrean people had to face a much more systematic and ruthless repression - through carpet bombings of populated areas, the use of napalm and other means of chemical warfare, and more recently, the blocking of all the famine relief from the Eritrean territory.

But all these odds are being overcome, Com. Goitom said. EPLF today controls most of the countryside, with only the big cities in the region left in the hands of the Ethiopian government forces.

This became quite evident from the film "KALSINA", shot in the liberated areas during 1984. Seeing the film was like watching New Democratic Revolution in process. The camera team took us to the fighting zones, to the fields, to schools, to hospitals, to workshops. And through all this we got remarkable glimpses of what it takes to build a new society. Old feudal order is being uprooted; elected municipal councils administer the villages and towns, distribute land to the poor and landless peasants, and form cooperatives to combat the grave famine conditions that have struck the region. Feudal values and institutions are rapidly eroding. The most remarkable, and for those who come from a society like India, noteworthy, was the manner in which relationships between men and women have been undergoing changes. We saw in the film old women describing what it used to be in the old days when they did not even have a say about their marriages, and how the practice of dowry was degrading them. All this was not there anymore in the liberated areas. Both men and women carried arms, thus sharing the task of fighting the enemy. And they shared looking after babies and children, and cooking and cleaning. For us, even the looks of the people, the clothes they wore, the way they ploughed the fields, in fact the whole landscape looked very similar to many parts in India.

It was indeed a remarkable learning and enthusing experience for the IPANA members and friends who participated in the study session. The detailed discussion that followed thrashed the questions of united front, the agrarian revolution, the combined target of feudalism and imperialism (as well as colonialism in the case of Eritrea), the role of the unified leadership and of the ideology of Marxism-Leninism - all essential components in the struggle for New Democratic Revolution.

As a gesture of IPANA's support for the on-going liberation struggles of the Eritrean people, the meeting collected funds and handed over to the guest as a contribution to EPLF.

Continued from page 15 Bombay Palace

support work became effective only because the striking workers stood firm and determined, picketing the restaurant day and night.

According to Paramjit Singh, the spokesman of the striking workers, Bombay Palace was going practically empty night after night during the last two-three weeks of the strike. The management had no choice: it could either shut down the place or negotiate. It did the latter. And we are glad that it did: not only because it established the first ever Union in an Indian restaurant but also because Bombay Palace is a fine place, serving well the image of our community. It would have been a loss if it was shut down.

Ron Bonar, the Interim President of the Local #40 of the Union, has sent us a letter thanking us "for the dedicated support in the efforts of helping our members secure

a first Collective Agreement at the Bombay Palace. We are confident that without your support and the support of the East Indian community, this dispute may not have resulted in a Collective Agreement."

In turn we thank the large number of friends in the community who came forward to lend a helping hand in this struggle. In particular, we thank the members of *Vancouver Sat* who extended valuable support, on the picket lines and elsewhere. And we thank our comrades in Toronto, Montreal, New York, and particularly the comrades of the Indian Workers Association in England for doing what they did in this matter.

Lastly, we warmly congratulate all the workers at Bombay Palace who put up such a determined struggle, against so many odds, for winning a well-deserved victory.

On our part we are happy to have done what we did. We will do it again, if necessary.

